

Bir Hasta Sahibinin Hastane Günlüğü

Doğın Pazarcıklı

Ö-anlatı

Bir Hasta Sahibinin Hastane Günlüğü

Doğan Pazarcıklı

altkitap - anlatı 4

Bir Hasta Sahibinin Hastane Günlüğü

Doğan Pazarcıklı

Temmuz 2001

Yayına Hazırlayan: Nazlı Ökten

Düzeltili: Murat Gülsoy

Tasarım: Faruk Ulay

Tasarım Uygulama: Murat Gülsoy

© 2000 altkitap veDoğan Pazarcıklı

Yapıtın tüm yayın hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

www.altkitap.com

editor@altkitap.com

Yazar Hakkında

Ben Kimim?

1939 yılının 29 Mart'ında Bursa'nın Yenişehir İlçesinde doğmuşum. Babam orada sağlık memuru idi. İlkokula orada başladım. Sonra babamı izleyerek Bolu'nun Seben İlçesine, Bilecik'e ve en sonunda Eskişehir'e geldik. İlkokulu, ortaokulu ve liseyi Eskişehir'de bitirdim. Nüfus kütüğüm Bilecik'tir. Kendimi Bilecik'li sayarım.

1957 yılında Mülkiyeye girdim, 1961 yılında İdari Şubeden orta derece ile mezun oldum.

Mezuniyetimi müteakip Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsünde ve ardından Cambridge Üniversitesinde, her ikisi de dokuzar ay süren Kamu Yönetimi konulu iki ayrı programa katıldım.

Emet, Çifteler, Dazkırı kaymakam vekilliklerinde ve Ayvacık, Göksun, Hanak, Karasu Kaymakamlıklarında bulundum. 1973 yılında Mülkiye müfettişi oldum. 1978 yılında Van Valiliğine atandım, 1979 yılının son ayında merkeze alındım. Merkezde iken AÜSBF'de doktora programına katıldım ve yine orta derece ile master unvanına kavuştum. 1982 yılının başında 33 merkez valisi arkadaşım ile ve -1300 küsur öteki kamu görevlisiyle birlikte- re'sen emekli edildim. Kütahya ve İstanbul'da özel sektörde yöneticilik yapmaya çalıştım. 1990 yılında, iadei itibar gerekçesiyle yeniden merkez valiliğine çağırıldım. Halen merkez valisiyim. Dayanabilirsem, üç yıl sonra yaş haddinden ikinci kez emekli olacağım.

Lise çağlarımdan itibaren, önceleri kopuk kopuk, 1989 yılından 2000 yılına kadar daha düzenli biçimde günlük tuttum. Günlüğüm giderek Türk Devlet İdeolojisinin -Türk Yönetim Anlayışının- eleştirisi hüviyetine büründü. Yazdıklarımı derleyip toparlayarak ve adını *Türklerin Tanrısı: Devlet* koyarak kitaplaştırmaktı emelim, ama artık kendimde yeterli güç bulamıyorum. Merkez Valisi olduğum için hiç bir görevim yok, bu yüzden ataletle düştüm. Yeniden emekli olunca belki eski canlılığımı kazanırım umudu içindeyim.

Adettendir galiba, aile ve sosyal etkinlikler de anılır böylesi özgeçmişlerde...

Eşimi üç yıl önce kaybettim. 1976 doğumlu tek kızım ile birlikte yaşıyorum.

1980-1982 yılları arasında Türk İdareciler Derneğinin Genel Sekreterliğini yaptım. 1984 yılında İstanbul'a taşındıktan sonra, Mülkiyeliler Birliği İstanbul Şubesinin denetim kurulu üyeliği ve ardından İstanbul Mülkiyeliler Vakfının kuruculuğu, yönetim kurulu üyeliği ve başkanlığı görevlerini üstlendim.

İşte bu kadar!...

Sahipsiz Olmak

"Hasta sahibi" Türkiye'de belli bir yaşı geçmiş, bir yakını rahatsızlanmış, hastaneye yatmış herkesin aşına olduğu tuhaf bir kavramdır. Hastaneye yattığınız andan itibaren sizinle hekimler, hemşireler, hastabakıcılar dışında ilgilenmesi gereken biri olduğunu varsayar. Sahipsiz olmak, ülkemizde başınıza gelebilecek en kötü şeylerden biridir. Bu kitap, aslında kamu ve özel sektörde otuz yılı aşkın bir idarecilik deneyimine sahip bir Valimizin, Doğan Pazarcıklı'nın bir tür idari günlüğünün küçük ama bir o kadar da etkili bir parçası. Bu kez, aksaklıklarından şikayet edip durduğumuz bir sistemin içinden gelen biri, bir yurttaş olarak kendi gözlemlerini, eleştirilerini iletiyor. Eşini kaybettiği acılı bir süreci, akıl gözünü hiç kapamadan kaydedip, çözümlüyor. Doğan Pazarcıklı'nın kaygısı büyük; bir birey olarak devletle, devletin bir parçası olarak kendi kendisiyle hesaplaşıyor. "Bir Hasta Sahibinin Hastane Günlüğü" bu hesaplaşmanın sadece bir bölümü ama söz konusu olan hayat ve ölüm olunca bütün hatlar keskinleşiyor. Bürokrasinin hayatımız üzerinde ne denli büyük bir etkisi olduğu orada daha da netleşiyor. Bir kağıt parçasının üzerindeki herhangi bir karar, kaç çocuğun kaçının okula gidebileceğini, kaç hastanın yaşayıp kaçının öleceğini belirleyiveriyor.

Doğan Pazarcıklı, çoğumuzun yaptığı şeyi yapıyor aslında: bir karmaşanın ve acınası gülünçlükler tragedyasının içerisinden aklını sağlam tutarak çıkmaya çalışıyor ve bunu pırıl pırıl bir Türkçe ve işlek bir zihinle yapıyor. Kendi deyişiyle, belki birileri onu dinler diye. Çocuklar için yapılan bir televizyon programında devlet nedir sorusuna bir çocuk "devlet insanlara yardım etmek için var" diye cevap verdi geçtiğimiz günlerde. Doğan Pazarcıklı, bunun ne denli hayati bir öneme sahip olduğunu bize bir kez daha hatırlatıyor.

Sunuş:

Uzunca bir süredir günlük tutuyorum, çünkü başka bir işim yok. Bir iş yaptığım izlenimini çevreme ancak böyle verebiliyorum.

1989 yılında, günlüğümün devlet ve bürokrasi odağında toplandığını farkettim. Bu hoşuma gitti. Devlet ve bürokrasi deneyimim yoğun değildi gerçi, ama çevrem o çevreydi. Bu yüzden, bu kez bilinçli olarak sadece o sınırlar içinde düşünmeye ve yazmaya çalıştım.

1996 yılı başından 1998 yılı başına kadarki süreyi, eşimin hastalığı nedeniyle hastanede ve "ilişkinleri" çevresinde geçirdim. O dönemde de fırsat buldukça yazıyordum. Eşimi kaybettikten sonra, şu ana kadar yazmış olduğum toplam dörtyüz sayfalık notun son yetmiş sayfasının "hastane ağlamaklı" olduğunu gördüm ve üzüldüm. Ama çizgiyi taşan bu bölümü günlüğümden çıkarmaya gönlüm razı olmadı. O bölümü de taradım, ayrı bir başlık altında yeniden yazdım. Kopukluklar doğal karşılanmalıdır, çünkü bir başka bütün içinden alındılar. Ayrıca, "Hastane" bağlamında çok eksikliği vardır...

30 Ocak 1996

Hastane hastanedir değil mi?

Polisler için bir hastane yapmışsınız, ne güzel, belki bir uzmanlık hastanesidir. Ama kapısına polis dikmek zorunda mısınız? Diyelim ki evet... Peki, "Danışma"sına belki tabancalı bir başka polisi, -hem de bayan- niye oturtuyorsunuz? Her noktada polis... Evraka mühür basmak için de mi polis olmak gerekli polis hastanesinde? Elde telsiz olmaksızın hasta sevkedemez mi hasta kabul memuru? PTT Hastanesinde posta dağıtıcılarını görevlendirin, Öğretmen Hastanesinde öğretmenleri, Trafik Hastanesinde bir bacağı trafik kazasında kopmuş kişileri... Gerçi bu anlamlı olur ya... Mantık aynı mantık mı?

Bu uygulamayı sanırım maliyeti düşürmek için seçiyorlar. Çeşitli bakanlıkların, genel müdürlüklerin deniz kıyılarına kurulmuş dinlenme-eğlenme tesisleri de (bunlara Eğitim Tesisi deniyor)) aynı yöntemle yönetiliyor. Bu yolla hizmeti sevimsiz kıldığımızı, ayrıca verimi ve etkinliği zedelediğimizi görmüyoruz.

Sistem bu, anlayış bu...

Deniz Müzesinde deniz askerlerini aşın da içeri girin bakalım. Harbiyedeki Askeri Müzeyi de gezmeyi deneyin isterseniz! Ne o, müze gezmeye geldiniz! .

10 Nisan 1996

Acıbadem Hastanesinin çıkardığı Güncel Sağlık adlı derginin Mart sayısında Hastane Başhekimisi Opr. Dr. Şinasi Can'ın "Kendi Komedimiz" başlıklı bir yazısını okudum. Devlet memurluğunun ve elbet son tahlilde devletin kendisinin, hayat memmat meselesi olan bir alanda bile nasıl abartıldığını ben bu yazıdaki kadar güzel ve etkili biçimde ortaya seremezdim. Yazının ikinci bölümünü buraya aynen alıyorum:

"...Trafik kazasına uğrayan çocuk, acilen ameliyata alınıp dördüncü

dereceden parçalı dalağı ve sol böbreği çıkarılıyor. Başka bir vakada ise makatında kanser saptanan hastanın makatının kanserli bölümü çıkarılıp, tamamen kapatılarak hastanın ömür boyu büyük abdestini yapması için kalın barsağı, karnın sol alt bölümüne bağlanıyor. Görülüyor ki, devlet özel hastanelerde doktora hastasının böbreğini, dalağını, memesini çıkarma, bacağını dibinden kesme yetkisini güvenle veriyor da, neden böbreği çıkarılan öğrenciye verilen istirahat raporu için yine aynı doktora güven duymuyor? Bu konuda uzman olmayan sağlık ocağı tabibinin onayını gerekli buluyor?

Özel hastane hekimi olarak hastanın anüsünü karnına bağlamak konusunda yetkilisiniz, fakat o anüste birikecek gaitanın toplanmasıyla ilgili, bir yüzü yapışkanlı basit bir naylon olan 'kolostami torbası' için devlet hastanesinin sağlık kurulu raporu gerekiyor. Düşünün, siz bacağı kesmeye yetkilisiniz ama o bacak için gerekli protezi yazmaya yetkili değilsiniz. Halbuki siz, yıllarca devlet sektöründe doktorluk yaparken sağlık kurulu üyesi olur veya başkanlık edersiniz. Bu hususta insanlara her türlü raporu verebilir, insanları verdiğiniz raporla sakata ayırabilir, malulen emekli yaparsınız. İki yıl istirahat raporu vermeye yetkiniz vardır. Çünkü, o gün devlet memurusunuz, devletin güvenilir adamısınız. Devlet görevinden ayrılıp özel sektöre geçtiğinizde yetkiniz kalkar, devletin güvenmediği, raporlarının geçerli olmadığı insan olursunuz..."

İşte bu...Devlet kutsaldır, layüs'eldir, sorgulanamaz. Devlet kapsayıcıdır. Devlet için özel alan yoktur. Karar ve eylemlerinin akli olup olmadığına ilişkin sorular, sıkı sıkıya kapatılmış "içtihat kapılarının" ardında her türlü tartışmadan "münezzeh" bir başka alemin, sorulması günah sayılan sorularıdır. Devlet memuru, devlet kutsallığını işlevli kılmakla yükümlüdür. Devlet, bir operatör doktorun bacak kesmesi olayına, hiç değilse kesilen bacak için verilecek rapor imzalama yetkisini elinde tutarak "müdahil" olur. Bu, devletin "Ben her yerde hazır ve nazırım" demesidir. Raporu verecek kişinin bir pratisyen doktor olması hiç önemli değildir. Önemli olan, raporun devlet adına verilmesidir.

5 Temmuz 1996

Tam beş aydır Marmara Üniversitesi Hastanesine taşınıyorum.

Eşim 5 Şubatta hastaneye yattı. 14 Şubatta ameliyat oldu. Ameliyat öncesi tanı pelvik kitle; ameliyat sonrası tanı, ne demekse over tm, galiba tümör demek. Ameliyat sonrasında, kendisine üç hafta arayla altı kemoterapi kürü uygulandı. Bu uygulamanın kanser hastaları için geçerli olduğunu eş-dosttan öğrendik. Bugün sonuncu kemoterapiyi yaşadık. Hayatımın en dramatik dönemlerinden biridir.

Bir kısım masrafımızı devlet ödedi. Ama gecikmesinde mazarrat umulan hallerde ödemeleri biz yaptık. Gerçi olayın bütünü gecikme kaldırmıyordu. Oysa devletin bürokrasisi zaman kavramının dışında oluşmuştu.

Asıl anlatmak istediğim, hastanede gördüğüm yönetim ve bundan kaynaklandığını sandığım insanlık boşluğudur.

Serviste, bu süre içinde benim görebildiğim üç hoca var. Onlar günün belli saatlerinde geliyorlar. Diğer saatlerde ya kendi muayenehanelerinde ya da vakıfta bulunuyorlar. Hastanede yatmak için onlardan birisini görmek gerekiyor. Biz vakıf kanalıyla yattık. Servisin asıl sahipleri, yaşlarını 25-30 olarak tahmin ettiğim kızlı erkekli 8-10 asistan. Birer ikişer, nöbetleşe bulunuyorlar serviste.

Ameliyat günü, üç günlük bir uğraştan sonra temin ettiğimiz üç koli ilacı ve üç ünite kanı getirip kendilerine teslim ediyoruz. Tesadüfen orada bulunan Hoca, bizleri işaretle, "siviller servisi terketsin, herkes çıksın burdan" diyor. Koridora çıkıp duvar dibine sınıyor, ellerimizi önümüze bağlayıp beklemeyi sürdürüyoruz. Bizim gibi başka hasta sahipleri de var. Güzel bir bayan asistan dersini iyi ezberlemiş bir öğrenci edasıyla "Duymadınız mı, hadi çıkın, siviller terketsin servisi" diye bağıyor. "Sivil" olduğumuzun bilincine ancak bu ikinci uyarıdan sonra varıyor ve koridoru da terkedip ana salona geçiyoruz.

Hastamızın ameliyathaneye indirildiğinden emin olmalıyız. Güzel de, nasıl? "Asker" bayan asistan bir ara salona çıkıyor ve hastamın adını anarak "sahibini" soruyor. Seyirtiyorum. Elime bir kağıt parçası tutuşturuyor ve "bunu da al, ameliyathaneye götür" diyor. "İyi ki burayı terketmemişim, bakın işe yaradım" diye yılışıyorum. "Farketmezdi, onsuz da olurdu" diyerek mutluluğumu elimden alıyor.

Bu ilk gün. Sonraki günler bunun artan dozlardaki tekrarı. Ameliyat

sonrası gerekli görülen kemoterapilerden önce kan tahlili gerek. Tahlil istek formları bankın üstünde duruyor. Bir asistan o formlardan birisini alacak, istediği tahlilleri işaretleyecek, altını imzalayacak. Tam beş saniyelik bir iş. Kemoterapi reçetesinin yazımı da bilemedin üç dakikalık bir iş. Bu kağıtlardan hiç birisini yarım saatten önce alamadım. Üç saat beklediğim de oldu. Asistanın yanına, reçeteyi yazarken bir arkadaşı mı geldi, gitti on dakika. Tam o sırada canı su mu içmek istedi, gitti onbeş dakika. Galatasaraylıysa ve o hafta Galatasaray Fenerbahçeye yenilmişse gitti yarım saat. Ya o sırada hoca geldiyse? Bu bir mürşid-mürid ilişkisi, gitti iki saat. Hiçbir hoca da, yarım bıraktığı işi tamamlamasını öğütledi asistanına; peşine taktığı asistanlarla gork tavuk gibi gezindi durdu ortalıklarda.

Hele bir doçent vardı ki, hasta ziyaretleri sırasındaki tavırları günlerce uykularıma girmiştir. Kapıda dururdu. Ardında asistanlar... İçerideki refakatçiler şöyle dursun, hastalar bile yataklarında doğrulup esas duruşa geçerlerdi. Ne bir selam, ne bir günaydın, ne bir geçmiş olsun. Donuk bir yüz ifadesiyle kıdemli asistanın kurulu makine gibi sıraladığı oda raporunu dinler, aynı robot haliyle bir sonraki odaya geçerdi. Bir bölük komutanı onun kadar asker olamaz.

Birbiriyle ilişkili olabilecek, birbirinin devamı sayılabilecek bütün bürokratik işlemler, sanki inat olsun diye birbirinden koparılmış ve o devasa hastanenin en olmaz köşelerine serpiştirilmiştir. Ne servis içinde ne de servisler arasında bir iletişim düşünülmüştür. Tahlil istek formu serviste doldurulur, laboratuvar en alt kattadır. Laboratuvar kuyruğunda bir saatinizi harcadıktan sonra, kan verebilmek için bodrumdaki arşive inip dosyanızı çıkarmanız gerektiğini öğrenirsiniz. Orada bir vezne vardır. Ödemenizi yaptınız ama, yukarıda ne için olduğunu anlamadığınız bir başka vezneye de ödeme yapacaksınız. Yine de aşağıda yaptığınız ödeme henüz bilgisayara girmediği için, bu ikinci ödemeyi kabul etmeyeceklerdir. Yeniden arşive inip bilgisayarıcıya ricada bulunmalısınız. Servisin yazdığı reçeteyi illa da başhekimin imzalaması gerekir, öyle derler. Başhekimini bulamazsınız. Bulmanıza gerek olmadığını neden sonra anlarsınız, çünkü başhekimin mühürü danışmadadır. Saat beşi geçmişse danışma kapalıdır, fakat acilin orda, kapısında polis yazan yerde oturan sivil giyimli birisine gitmeniz gerekir başhekimin mühürünü bulmak için;

bunu da büfeden öğrenirsiniz. Kemoterapi hastasına yatan hasta muamelesi yapılır. Onun için hastanıza önce "yatış" yaptıracaksınız. Yatış muhasebe veznesi başka yerededir. Akşam üzeri aynı işlemleri tersinden yaparak hastanıza "çıkış" alacaksınız.

Her kür için hastaneye, ağırlığı 15 kiloya varan bir koli taşınır. İçinde bol bol serum, ilaç, ayrıca 50 adet enjektör bulunur. İlk kürde hastanın ve hasta sahibinin gözleri faltaşı gibi açılır. Bu kadar ilacı hangi bünye kaldırır? Sonraki kürlerde bilirsiniz ki, bunların hepsi kullanılmayacak, çoğu hastaneye kalacaktır. İki günde güç bela yaptırdığınız reçeteyi, nöbete yeni girmiş asistan ya da kürü uygulayacak olan hemşire son anda değiştirebilir. O arada şu da eksik, bu da eksik denildiği için derece, lastik, anjiyokat türünden ucuz birkaç araç gereci de sevinerek alırsınız. Bu uygulama devlet memurlarına yapılır. Para devletten çıktığı için, bu yöntemle biriktirilen ilaç, araç, gereç fakir fukaraya kullanılacaktır.

Bu arada özel hastaneler, özel laboratuvarlarla da ilişkim oldu. Oralarda bu gariplikleri görmedim. Daha önemlisi, oralarda karşılaştığım doktorlar, hemşireler üniversite hastanesindeki meslekdaşlarına hiç benzemiyorlardı. Nasıl candan, nasıl içten davranıyorlardı. Sizinle sohbet ediyorlardı. Sizinle birlikte üzülüyorlardı. Bürokrasiye oralarda da vardı ama varlığını hissetmiyordunuz. Her taraf tertemiz, pırıl pırıldı. Evrak elde sağa sola koşturmuyordunuz, işler sanki kendiliğinden olu oluveriyordu. Özel hastanedeki bir doktora, "tıbbi yöntemlerle iyileşip iyileşmemek artık neredeyse umurumda değil, şu tatlı diliniz var ya, insanları iyi etmeye bu yeter" dedim.

6 Ekim 1989 günü, edebiyatımızda bürokrasi üzerine yazdığım notta, Oğuz Atay'ın Tutunamayanlar adlı romanına da atıfta bulunarak, bürokrasimizin duyularla algılanamayan, soyut bir varlık olduğunu, dolayısıyla ontolojik bir sorun olarak belirlediğini söylemişim. Buna bugün daha çok inanıyorum. Ancak bir husus var: Sorunu ortaya böyle koymak, bürokrasinin "ulaşılamaz, aşılamaz, çözülemez" olduğunu ileri sürmek anlamına da geliyor ve kişiyi "umarsız" bırakarak, tek çözümün, Selim Işık misali intihar etmek olduğu sonucuna götürüyor. Böyle bir sonucu kabul edemiyorum. Bürokrasinin örgütsel yapısı üzerine, -işleyiş biçimi, yöntemleri, teknikleri, özetle "mekaniği"

üzerine- birtakım iyileştirmeler yapılması gerekli ve mümkün. Çünkü bürokrasinin ontolojik bir sorun olarak belirmesi, bir bakıma, bu mekanik yapının çok "layüs'el" biçimde planlanmış olmasından da kaynaklanıyor. Bu yapıda gerçekleştirilecek düzeltmeler, bürokrasinin soyut yapısında gedikler açabilir, ona işlerlik kazandırabilir, onu yeryüzüne-insanlara yaklaştıracaktır. Gerçi bürokrasinin soyut kutsallığını tümüyle giderebilmek için, dünya görüşümüzde -devlet ve yönetim anlayışımızda- meydana gelecek radikal bir değişikliği beklememiz gerekecektir. Bu ise epey zaman alacağına benziyor. Ama zamanı beklemek yerine, bürokrasinin mekanik yapısına ilişkin bazı düzeltme çabalarına girişmek herhalde çok anlamsız değildir.

Bu anlayışla şu üç noktaya değinmek istiyorum:

Bir ara doktorların, öğretmenlerin psikoloji, pedagoji bilmediklerine inanır olmuştum. Olacak şey değil, asıl bilmeleri gerekeni bilmiyorlar diyordum. Peki, şimdi, devlet hastanesinde görev yapan doktorla özel hastanede görev yapan doktor aynı okulda yetişmişler, farkları nereden ileri geliyor? İçinde bulundukları ortamdan, sistemden!... Devlet memuru olan doktor, az para aldığı için değil, devlet memuru olduğunu bildiği, hatta belki bilinçsiz bir şekilde hissettiği için suratsız oluyor. Onun dünyasında adına "hasta" denilen bir "nesne" vardır. Bir kalem gibi, bir sümen gibi, bir dosya gibi... Doktorların bizi "sivil" görmesi çok anlamlı. Özel hastanede "siviller dışarı" diyebilecek bir doktor, bir hemşire düşünebiliyor musunuz? Denecek ki, tabii, parayı veren düdüğü çalar; kolay mı para veren hastaya kötü muamele etmek? Hayır, sorun para meselesi değil. İnsana insanca muamele etmek için, o insanın sırtından para kazanıyor olmak o kadar da gerekli değil. İnsanlara kötü muamele etmeyi haklı göstermek için de para dışında, daha rasyonel bir açıklama bulmalı.

İkincisi belki parayla ilgili. Daha doğrusu, şu benim koli koli hastaneye taşıdığım ilaçlar, araçlar, gereçlerle ilgili. Artan ilaçların hastane personeli tarafından eczanelere yeniden satıldığını da duyuyoruz. Olabilir. Ben bunu hissetmedim, hastalara kullanılıyordu diye düşünürüm. Öyle de olsa böyle de olsa, sistem kötü kullanılmaya müsait. Ama sonuçta şu yorumu yapabiliriz: Devlet bir hasta memuru için ödediği para ile memur olmayan birkaç hastayı finanse ediyor demektir bu. Ne güzel. O halde şunun adını koymalı değil mi? Bütün

vatandaşlar sağlık sigortası kapsamına alınmıştır dersiniz vesselam! Bu bir hesap işidir. Hesaplama kolaydır. Devletin memurlarına ödediği hastalık paralarına bir de hastaneleri yaptırma, onları donatma, işletme, personel harcamalarını eklersek, olayın boyutu kimbilir nerelere varır. Yani, diyelim ki bütün devlet hastaneleri, ama PTT, SSK, polis, öğretmen hastaneleri dahil, hepsi özel hastane hüviyetine kavuşsa, bunun devlete kazandıracağı para az mıdır? Satıştan elde edilecek parayı hiç düşünmüyorum, masrafta sağlanacak tasarrufu ve asıl önemlisi hizmetteki genişlemeyi tartışıyorum sadece.

Üçüncü nokta da şu: Hadi bunları yapmadınız; hastaneler bizimdir, kimselere veremeyiz, doktorlarımız da sizi sivil görmeye devam edeceklerdir dediniz; nolur bürokrasisini biraz daha rasyonel, biraz daha insani kılın şu hastanelerin. Çok basit! Madem başhekimin mührüne çok önem veriyorsunuz; danışmadaki görevli basabiliyorsa, reçeteyi yazan doktor da basabilsin mührü. Veznenizi makbuzu kesen görevlinizden üçyüz metre öteye koymayın. Sabahlara kadar gacırgucur öten kapılarınızı zeytinyağıyla bir yağlayıverin. Hafta içinde tüm kapılarınız ardına kadar açık bulunduğu, her gün her serviste binlerce adam kaynaştığı halde, ziyaret saati diye ilan ettiğiniz saatlerde yalnızca acil girişini kullandırma huyunuzu bırakın. Herkesin görebileceğı yerlere "nereye nasıl gidilir" levhaları asıverin. "Danışma" levhasının altına oturttuğunuz memurunuz başhekim adına evrak mühürleme ve hastalara gün verme ile görevli kılındığına göre, eli ayağı düzgün bir hatunu gerçek danışma görevlisi yapıverin. (O hatunu oturttuğunuz masanın önüne Gerçek Danışmadır diye yazmayı da unutmayın.)

Türkiyede yönetim danışmanlığı yapan kaliteli şirketler var. Durmadan badana boya yapıyorsunuz, iyi de oluyor; nolur üç beş kuruş daha harcayıp hastanenizi reorganize edin.

Farkında mısınız, oraya insanlar girip çıkıyor.

10 Şubat 1997

İki tarafında yönetim birimlerinin sıralandığı dar ve karanlık bir koridorun girişine karşılıklı iki pano asılmış. Sol duvardaki bir teşkilat şeması, diğerinde ise personele ilişkin duyurular var. Burası bir üniversite hastanesi.

Teşkilat şeması birtakım vesikalık fotoğraflarla altlarına yazılmış unvan ve isimlerden oluşuyor. En tepede hastane başhekim, onun altında iki başhekim yardımcısı. Başhekim profesör, yardımcıları doçent. Hastane başmüdürü, dikey olarak başhekimle aynı hizada, fakat yatay olarak başhekim yardımcılarının daha aşağıda. Bu dördü bir grup oluşturuyor. Ama ne bunlar ne de daha aşağıdakiler arasında herhangi bir hiyerarşik bağ kurulmuş değil. Başmüdürün altında bir hastane müdürü, onun da altında iki hastane müdür yardımcısı var. Hastane müdür yardımcısıyla aynı grup içinde ve aynı hizada bir üçüncü kişi daha var. Ona şube müdürü demişler. Onların solundaki boşlukta "Hemşire Hizm. Md". ile yardımcısı var. Biraz altta sol yanda bir başka grup... Bu grupta üç tane "Pers. İşl. Me." (?) , iki tane mutemet, birer tane ayniyat, tahakkuk ve istatistik memuru var. Başhekim sekreteri tablonun en alt sağ köşesinde. Toplam ondokuz kişi.

Bu hastaneye birbuçuk yıldır gelir giderim. Muhasebe müdürünü, hasta kabul memurunu, danışmadaki başhekim mührüne sahip memuru, hasta kabul memurunu, veznelerdeki memurları, dosya çıkarma memurunu, bilgisayar operatörlerini (evet, bu hastanede bilgisayar bile kullanılmaktadır...) bu tabloda görememek beni üzdü. Ola ki bunlar memur değil, işçi statüsünde çalışan kişilerdir de onun için tabloya girememişlerdir. Ya da, ne bileyim, denebilir ki, bu bir teşkilat şeması değil ki, resim verenlerin resimleri var burada... Garibanlarla uğraşmayalım. Önemli sorulardan birisi, hastane başmüdürü ile hastane müdürünü ve üç hastane müdür yardımcısını - birisi şube müdürü- hangi şemaya, hangi görev, yetki ve sorumluluk rolüne sokacağınızdır. Daha başka bir sürü soru akla gelir ama konuyu dağıtmayalım.

Bu teşkilat şemalarını, yönetim bilimi okuduğum günlerden beri sevmem. Çünkü teşkilat şemaları, bir teşkilatta görev almış bulunan insanları "insani" niteliklerinden soyutlar ve onları bir emir komuta

zincirinin sıradan unsurları haline getirir.

Ama teşkilat şemaları bilim dışı modeller değildir. Tersine, karakucak yönetim olgusuna bilim aşılması sonucunda kullanılır olmuşlardır. F. Taylor 'un bilimsel yönetim anlayışı, bilimi örgütlerin emrine veriyor ve bu çerçevede ele aldığı hiyerarşi, emir komuta, denetim gibi kavramları yönetim olgusunun odağına yerleştiriyordu. Bu, yüzyılımızın hemen başlarında gerçekleştirilmiş en önemli devrimlerden birisiydi. Peter Drucker 'ın Kapitalizm Sonrası Toplum adlı kitabında büyük bir sevecenlikle söz ettiği gibi, Taylor, belki de bugünün bilgi çağını daha o zamandan haber veriyordu.

Durum bu olmakla birlikte, Taylor, aradan geçen yüz yıllık bir süre içinde birkaç kez aşılmıştır. Yeni kuramlar, yeni modeller, yeni anlayışlar, yeni teknikler üzerine ciltlerle kitap yazılmıştır, hala yazılmaktadır. Örgütler artık içinde sadece emirlerin, komutların dolaştığı biçimsel hiyerarşik yapılar olarak algılanmıyor. Örgütler, içinde insanların (bilginin) dolaştığı, dahası dışarıdaki insanların da kaale alındığı, yaşayan- gelişen yapılar olarak algılanıyor. Dolayısıyla bugünün yönetim anlayışında teşkilat şemalarının fazlaca bir kıymeti harbiyesi yok.

Beni rahatsız eden durum bu çağı geçmiş şemaların duvarlara asılmış olması değil. Beni rahatsız eden durum, duvara asılan şemanın yüz yıl önceki Taylor önerilerini bile yansıtamıyor oluşu, bir ucube oluşu.

Böyle olunca, karşı duvardan ne beklersiniz? Asıl hikaye orada. Orada hastane personeline hitaben yazılmış bir duyuru var: "Hastanemiz yemekhanesinde yemek yemek isteyen personel için yemekhane fişi bastırılmıştır. Bu fişleri görevliye ibraz edemeyenler yemekhanemizde yemek yiyemeyeceklerdir. Bilgilerinizi ve gereğini önemle rica ederim." Altında bir isim, bir unvan ve bir imza.

Şimdi, sokaktan rastgele bir vatandaş çevirseniz ve sorsanız: "Arkadaş, sence bu yazıyı şu karşı tablodaki kişilerden hangisi imzalamış olabilir?" Adam tabloya bakarak size bir çırpıda beş altı isim sayabilir. Zorlarsanız, işi hastane müdürüne, yardımcısına, hatta ayniyat memuruna, istatistik memuruna kadar götürtebilirsiniz. Ama adama, kafasını keseceğiniz tehdidinde bulunmadığınız sürece, başhekimin adını söyletemezsiniz. Oysa gerçek, oracıkta pis pis

sırıtmaktadır: İsim, unvan ve imza başhekime aittir. (Benim mutluluğuma bakın ki, isim, unvan ve imzanın üstünde "mühür" yoktur. Ben, o yüzden bu "talimatı" ciddiye almama hakkına sahibim.)

Bu tür bir yönetim anlayışının egemen olduğu örgütten performans beklemek hayaldir. Burası bir hastane ise, örneğin kalbinizin damarlarını burada değiştirebilirsiniz, kırılan bacağınız burada yapıştırılabilir, ama hepsi budur. İyileştirilen her uzva mukabil birkaç yeni hasta uzuv, iyileştirilen her hastaya mukabil birkaç yeni hasta yaratan hantal bir canavarla karşı karşıyasınız.

Hasta olup hastanede yatmak özenilecek bir durum değildir. Ama asıl özenilmeyecek durum, bir hasta sahibi olarak adım adım hasta olmaktır. Hasta iseniz "sahibinizin" güç bela da olsa bulunduğu bir yatakta yatıyorsunuzdur, hele bilinciniz yerinde değilse keyfinize diyecek olmamalıdır. Oysa hasta sahibi iseniz işiniz bitiktir.

Otopark görevlisini ikna ettiniz ve hastanızı ana kapının önüne kadar getirip taksiden indirdiniz. Bir sedye ya da bir hasta arabası gerek yahu! Yol göstericiler var:

"Öteki binaya git, hariciyede çok araba var, biraz zor verirler ya ağlarsan alırsın!"

Hallettiniz, sağ salım acile, kıdemli hastaysanız servise ulaştınız. Hemşire, "acele koş, bir enjektör gerek" dedi; koşunuz, bir paket sigara parasına aldığınız enjektör elinizde ana kapıya dayandınız; pala bıyıklı bir yurttaş yolunuzu kesti, "servise ancak üç gün sonra ziyaret saatinde çıkabilirsiniz" dedi; buyurun!.. Reçeteniz yazıldı, dolmuşa binip sözleşmeli eczanenize koşturdunuz, eczacı "bunda başhekim mührü yok, mühürlet de gel" dedi; bir taksi tutup hastaneye geri döndünüz, başhekim mührünü danışmada aramak aklınıza gelir mi?

İşler uzadı, aradan günler geçti, prosedürü öğrendiniz. Üstelik Allaktan torpillisiniz, yani devlet memurusunuz, elinizde sevk kağıdı var. Hayır, şimdi başa gelem: Sevk kağıdı deyip geçmeyin. Onun alınması da bir sorundur. Önce, hastanız öğretmen olduğu için okula gideceksiniz; sekreter sevkinizi hemen yazar, ama imza için okul müdürünü bulmalısınız. Zordur ya, diyelim ki buldunuz. Onun imzaladığı kağıtla hastaneye gidemezsiniz, çünkü yetkisi sizi sadece milli eğitim dispanserine sevk etmekten ibarettir. Dispanserde kuyruğa gireceksiniz, kadın doğumcu varsa onu, yoksa başhekimi bulup

derdinizi anlatacaksınız. Size "bizim yetkimiz sizi Öğretmen Hastanesine sevketmemizi gerektiriyor" diyecekler. Siz de, "Efendim, eşim şu anda Marmara Üniversitesi Hastanesinde yatıyor, kader bizi oraya düşürdü, sizin hastaneniz bizi zaten kabul etmemişti" diyeceksiniz. Size acıyıp "Eh madem" diyecekler, elinde mühürle beklemede bulunan tombul hemşireye "Tamam, Marmaraya sevket" emrini verecekler. Öf, dünyalar sizin oldu. Unutmayın, işlemi onbeş gün sonra yenilemek zorundasınız.

Bunlar ilk günlerin acemilikleri... Acemilik geçti, yine kuyruktasınız..

Sevкли de olsanız, her kuyrukta iki paket sigara parası ödemek durumundasınız. Devlete helal olsun. Çok ucuz. Ama kuyruğunda bir saat beklediğiniz vezne değil ki parayı alacak olan!... Oysa onbeş gün önce bu vezneye ödemiştiniz paranızı? Hayır bu kez ikinci kattaki veznenin kuyruğuna gireceksiniz. Onu da hallettiniz. Acemilik bitmiyor ki. Kan tahlili gerek, onun vizesi ayrı, girdiniz bildiğiniz kuyruğa, sıranız geldi, gözlüklü esmer güzeli bilgisayar operatörü genç kız "sevkiniz henüz bilgisayara işlenmemiş" dedi.

"E, onun kuyruğundan geliyorum, şimdi nolcek?"

Cevap yerine, sizi elinin bir işaretiyle sinek kovar gibi kovaladı ve arkanızdakine bakarak "sıradaki gelsin!" dedi...

Ben hasta sahibi olmak yerine "bizzat" hasta olup hastaneye yatmayı çok arzulamaya başladım. Ama tercihim bir kalp krizi, daha güzeli bir trafik kazasıdır. Yoksa bir sinir -aslında bir akıl- hastalığına duçar olacağım ki bunu gerçekten istemiyorum. Bunu gerçekten istemem için işlerin daha da kötüye gitmiş olması gerek, demek hala o kadar kötü değiliz.

3 Eylül 1997

Hastane personeli için ayrılmış özel otoparktaki arabaların silecekleri altına kısıtılmış bir duyuru: "Eylül ayı otopark kartları hazırlanmıştır. İlgililerin idari bölümden almaları"... Duyurunun keçeli kalem kullanılarak düzgün bir el yazısı ile yazıldığı ve fotokopi ile çoğaltıldığı anlaşılıyor. Altında imza ve mühür. İmza elbet Başhekimin. Ben bu hastanede yönetim adına en küçük bir işaret bulunmadığını daha önce söylemiştim. Hastane Başmüdürü ile Hastane Müdürü ve Yardımcılarının ne iş yaptıklarını iki yıldır öğrenebilmiş değilim.

Uzun süren hastalığını belgeleyerek çalıştığı kuruma sunmak zorunda bulunan memurlara "heyet raporu" verilir. Bu raporda beş doktorun (bizimki öyleydi) imzası bulunur. İzlediğim kadarıyla bu doktorlar hiç bir zaman bir araya gelip de "bu hastaya bu raporu verelim mi" diye tartışmazlar. Hastayı izleyen "asli" doktor önündeki takvimden kopardığı bir kağıda "üç ay istirahati uygundur" diye yazıp imzalar, hastaya ya da "sahibine" verir. Bu kağıdı vezneye götürür ücretini ödersiniz. Kağıdı ve makbuzu, sayısız sekreter arasından "heyet raporları işine" bakanı bulup teslim edersiniz. Ha, iki de fotoğraf teslim edersiniz. Heyet raporcusu hanım size bir ay sonra gelip raporunuzu almanızı söyler. Akşam evden kurumunuzun yetkilisini arar, durumu anlatırsınız. Anlayışlı adamdır; "güzel, ben idare ederim de bugünlerde müfettiş var; dersler boş geçiyor, hiç değilse raporu bir ay sonra vereceklerine dair bir yazı yazsalar" der.

Olayı karikatürize ettiğim sanılabilir. Burası Türkiye 'dir. Herkes bir biçimde bürokrasinin saçmalıklarını yaşamış, sillesini yemiştir; bu yüzden anlayışlı davranmayı, yani "idare etmeyi" bilir. Sonuçta, okul müdürü, heyet raporunun bir ay sonra verileceğine ilişkin bir yazının kendisine getirilmesi konusunda fazla ısrarlı olmaz. Bu heyet raporları konusunda benim demem şudur: Niye bütün heyet raporlarını bir sürü doktor imzalar ve neden o doktorlar kendi imzalarının altında bir de "İmzalar Tastik Olunur" şerhi üzerinde yer alan Başhekim imzasına ve mührüne itiraz etmezler?

Sağlık raporu alacaksanız bu işte bir mantık bulabilirsiniz. Gözünüzün, kulağınızın, burnunuzun, midenizin, karaciğerinizin, kalbinizin, akli melekelerinizin, sinirlerinizin sağlam olup olmadığını birden fazla doktora onaylatmanız doğru olabilir. Doksan yaşındaki zenginin mirası söz konusu olduğunda bu hassasiyet anlam taşıyabilir. Pilot olmaya özenmişseniz de öyledir. Ama kanser olduğunuzu sizi ameliyat eden doktor biliyor, zaten vezneye ve sekretere götürdüğünüz kağıdı imzalayan o; ötekilere niye gerek var? Hadi gerek

var, alışkanlık, peki niye ötekiler imza için bir ay bekliyorlar?

Bu arada pek çok doktorun sekreter masasını dolaşıp casusluk yaptım. İmza, tetkik ve onay için sıraya girmiş randevuları, tahlil sonuçlarını, heyet raporlarını, bilimsel yayınları acıyla izledim.

İçimden hastane başhekimisi olmak geliyor. Gerçi bu işleri düzeltmek için bile başhekim olmaya gerek yoktur, hastane müdürü olmak yetmelidir. Ama madem müdürü dinlemiyorlar, ben de başhekim olurum. Bunu başaramaz da müdür olarak kalırsam, o zaman hiç değilse otomobillerin park kartlarını ya ben imzalarım ya ben imzalarım...

Müdüre -gücü yetmezse başhekime- bir öneri daha... Bugün onüçüncü kemoterapi uygulandı. Bugüne kadar üst üste üç evrakımı aynı vezneye, aynı laboratuvara, aynı sekretere teslim edemedim. Görevliler değiştiği için değil, görev yerleri ve uygulamak zorunda kaldıkları "usuller" değiştiği için böyle oldu bu. Yine de artık kendimi uzman bir hasta sahibi sayıyorum. Genç yaşlı herkese yol gösteriyorum. Ellerindeki kağıtları alıyor ve bir bakışta "hayır senin kuyruğun üçüncü katta bilader (halktan olmaya özeniyorum, birader demiyorum), önce oraya sonra buraya" diyebiliyorum. Dahası, üç gün sonra bodrum katının hangi koridorunda kuyruğa gireceğini bile söyleyebiliyorum. Bu uzmanlığımı para karşılığında satmayı düşünmüyorum. Çok hayır duası aldım, bu bana yeter. Merkez valisiyim, işim gücüm yok, bari böylesine mukaddes bir işe yarayayım.

Özür dilerim, lafı uzattım, önerim şuydu: Tek kişilik bir sivil toplum inisiyatifi olarak, Marmara Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesinde "Hastalara ve Sahiplerine Yol Gösterilir" pankartı altında görev yapmak istiyorum. Girişe oturttukları göbekli polis memuruna şikayet edip beni kapı dışarı attırmassınlar. Bana izin verirlerse kendi işlerinin (yani kendi işlerinin) kolaylaştığını görecekler. Hastaları ve sahiplerini boş versinler; o benim işim olacak... Kısa sürede bana katılacaklarla "bizim işimiz" olacak ve biz bizim işimizi onlardan daha iyi yürüteceğiz.

18 Eylül 1997

Trombosit kandaki pıhtılaşma ile ilgili bir nesneymiş. Hastaya her zaman kan gerekli olmuyor, bazan da trombosit gerekli oluyor. Trombosit de kandan alınıyor. Vericiyi (donörü) bir makineye bağlıyorlar, kanından naylon bir torba içine kırmızı değil sarı bir sıvı alıyorlar.

Hastanıza trombosit bulmanızın iki yolu var. Bir: Herhangibir hastanenin kan bankasına gidiyor, bazan eş dost yardımıyla, bazan acil ya da "kıdemli" bir hasta sahibi olduğunuz saviyla bankada mevcut trombositlerden bir torba alıyorsunuz. Bunun ücreti her kan bankasında aynı değildir. Yeri gelir ücretsiz alırsınız, yeri gelir belirlenmiş bir ücret ödersiniz, yeri gelir o hastanenin derneğine, vakfına birkaç milyon liralık bir bağış yapmanız gerekir. Helal olsun! İki: İlgili kan bankası, haklı olarak, birinci şık uyarınca harcamış olduğu trombosit yerine yenisini koymak durumundadır. Bu amaçla, eş dostu bulunmayan, hastası kıdemli ve acil olmayan hasta sahibine, "yarın iki donör getir, sabah testlerini yapalım, öğleden sonra size istediğiniz trombosit verebiliriz" der. Bu duruma muhatap iseniz ve yarın iki donör bulma şansınız var ise gereğini yaparsınız. Ona da helal olsun!

Buraya kadar anlatılanlarda bir fevkaladelik yok. Birinci yol size zaten yarı kapalı, ayrıca ikinci şıkkı daha "insani" buldunuz, üstelik durumunuz yarını beklemeye müsait. Sevinerek ikinci yol için ertesi günü beklediniz. Sabah donörleriniz işlerini güçlerini bırakarak geldiler, testlerini yaptırdılar, öğleden sonra bir tanesinden trombosit alınabileceği anlaşıldı, makineye yattı, sarı sıvıyı torbaya bıraktı, sevinerek gitti. Gitti mi? Gidemez. Trombosit alan makine hastanenin değilmiş. Bir firmadan kiralanmış. Seansı yedi milyonmuş. Donör teşekkür bekliyor, üste para istiyorlar. Allahtan hasta sahibi olarak kapıda nöbettesiniz, bu münasebetsiz pazarlığı kesiyorsunuz. Kesiyorsunuz, çünkü deneyiminiz var; geçen defa geç kalmıştınız ve donörünüzü esaretten güç bela kurtarabilmişsiniz. Görevli memur, son anda "sevкли" olduğunuzu öğreniyor da o yüzden kesebiliyorsunuz pazarlığı.

Kesebiliyor musunuz?

Aynen anlatıyorum, isteyen inanır, isteyen inanmaz. Akşam saat 19.30. Eve (nasıl da bulurlar) bir telefon; genç bir kız sesi... "Falancanın (eşimin adını söylüyor) evi mi?"; "Evet"; "Verir misiniz?";

"Üzgünüm, evde değil"; "Nasıl ulaşabilirim kendisine?"; "Valla hastanede, yatıyor, ben size yardımcı olayım"; "Ben şu firmadan arıyorum, bugün bizim makinemizden trombosit alınmış onun için, sevkli imiş, ücretimizi ilgili kurumdan almamız için bize vekaletname vermesi gerekiyor, bir de nüfus cüzdanı sureti ve fotoğraf, adresimizi vereyim, yarın bizi bulsun." Böyle bir durumda yapılabilecek bütün efendiliği yapıyorum, "Kızım (eskiden hanfendi derdim, yaşlandığım için böyle diyorum), hastam inşallah bir gün kalkacak, ama şimdilik adresinize kadar yürümesi mümkün değil" diyorum. Kendisine hastanedeki oda numaramızı veriyorum.

Ertesi gün hastane kafeteryasında vakit geçiriyordum. Cici, ürkek bir Anadolu kızı içeri girdi, masaları denetleyerek dolaşmaya başladı. "Sevgilisini arıyor" dedim kendime. (Hastanede sevgili mi aranır, benimki eblehlik, ama gençtir, arasa da yeridir.) Oturduğum masaya gelince, adımı söyledi. Şaşıarak "benim" dedim. "Eşinizi gördüm, nüfus cüzdanı sizdeymiş, fotokopisi lazım" dedi. İş inada mı bindirdim, yoksa cüzdan bende değil miydi? "Faks numarası verin yarın size fakslarım" dedim. Yazık, itirazsız kabul etti. Giderken "geçmiş olsun" dedi. Nasıl sevindim, nasıl mutlu oldum!

Daha önce, birinci ve ikinci şıkları anlatırken sormalıydım. Şimdi bu iş, Deli Dumrul işi değil midir? Köprüyü geçenden bir akçe, geçmeyenden döve döve üç akçe işi değil midir? Ben birinci ve ikinci şıkları, alt versiyonları ile birlikte yaşadım. Bu sistem içinde donör bulmaya niye çabalayayım? Donör bulursam "insani" bir iş yaptığıma inanıyorum, ama o zaman daha çok bürokratik ve mali acı çekiyorum. Köprüyü ucuza ve dayak yemeden geçmek varken, niye üste para da vererek dayak yiyeyim?

Bu çelişki bizim yönetim çelişkimiz değil midir?

30 Eylül 1997

Dört gündür kan arıyoruz. Eş dost sağolsun. İki torba eritrosit ve bir torba trombosit bulmuştuk, ama yetmedi. Yeniden üç kan verici (donör) getirdik. İkisinin trombositleri düşük bulundu, donörlük görevi yapamayacakları söylendi. Üçüncüsü uygundu, onun da son anda bir mazereti çıktı, kan vermeye gelemedi.

İnternete ilan verdim. "Her donör için on milyon lira vermeye gücüm

yetiyor" dedim. İnternette Time Dergisinin açtığı kampanyaya katılarak Atatürk'ü yirminci yüzyılın en büyüğü yapmanız mümkündür. (Ben de oyumu Atatürk'e verdim.) İnternette Leydi Diana'nın ölümünde paparazzilerin rolünü oylarınızla belirleyebilirsiniz. İnternette PKK ile tartışabilir, Kardak krizine çözümler önerebilirsiniz. İsterseniz bir sohbet (chat) programına girebilir dereden tepeden de konuşabilirsiniz. Canınız oyun oynamak istiyorsa, oyun da oynayabilirsiniz. Peki internette kan arayanlar ve kan vermek isteyenler için niye özel bir sayfa yok? Yoksa var da ben mi bulamadım?

Arkadaşlarım beni hep vali olduğum ve fakat bu sıfatımı kullanmadığım için suçlarlar. Benim hastam için son birbuçuk yıl içinde oniki torba kan istendi. Ben kan bankalarına sadece altı donör gönderdim. Bunlardan da sadece birisinin kanı işe yaradı. Yani ötesi, evet yine vali olduğum için değil, ama eş dost araya girdiği için temin edildi. Bu toplumu niye daha fazla istismar etmek zorunda bırakılayım? Kan yoksa kan bankası kime neyi versin? Vali olmayan, hele eşi dostu olmayan hasta sahibi ne yapsın?

Dün gece internete bunun için baş vurdum. "Kan Arayanlar-Kan Verenler" başlığı altında bir sayfa açılmaz mı internette? Sorduğum soruya bakın! Ben bu ülkede internete bağlanma şansını yakalamış üç beş kişiden birisiyim diye soruyorum bunu. Ayıp! Asıl çözüm bu mu olmalı? Sistem bu mu olmalı?

Gördüm, yaşadım; bu ülkede kan isteyen insan kadar, hatta daha çok kan vermek isteyen insan var. Yol yordam bilmiyorlar; yolu yordamı öğrendiklerinde ise karşılarında yol yordam bilmeyen görevliler -hayir, bir sistem- bulup üzülmüyorlar.

Kan tahlili istem kaydı için, -o gün öyle gerekli görüldüğü için-, bodrumdaki kuyruğa girecekler; kayıttan sonra kan vermek için -bugün ne güzel rastlantı-, yine bodrumdaki laboratuvarın (öğle yemeği saati gelmişse şansları yok, bir başka laboratuvarın), yarın bir başka laboratuvarın kuyruğuna girecekler. Henüz kuyruktalar... "Demek kan vermeye geldiniz?" Hastaneyi ırgalamaz, bastır parayı ver kanı! Kan vereceğim yahu! Makine bedava çalışmıyor, para almadan kan alamayız!

Uzatmıyalım, diyelim ki kanlarını kazasız belasız verdiler. Bu kez de

sonucunu almak için hangi kuyruğa gireceklerini , benim gibi bir bilene sormalılar.

İki gündür benim hastama kan vermek için çırpınan -ve dün ilk kez tanıdığım- Halil İbrahim'in, ikinci gün biterken kan veremeyeceğini öğrendiğinde yaşadığı ruh halini kime nasıl anlatayım? Kanı temiz çıktı, fakat trombosit düşüktü; bunun için benden ve abla diye hitap ettiği eşimden özür diledi. Akşam geç vakit bir özel laboratuvarda yaptırdığımız test hastanenin verdiği sonucu nakzetti, hastane özel laboratuvarın raporunu kabul etti; hayret, Halil İbrahim'in işi halloldu. Kim kimden özür dilemeli be kardeş! Kan vermek için koşuşturan bunca insandan kan almak ve o kanı bir insana aktarmak bu denli güçse bir ülkede, ben senden özür diliyorum.

Kan, hatta göz, böbrek, kalp, ciğer, dalak, bilmemne vermek için çabalayan insanlar nereye başvurup, tamam üste para da verip, nasıl gerçekleştirirler bu özlemlerini? Bu insani özleme cevap verecek bir sistemi kurmak çok mu zordur?

11 Kasım 1997

Haftaya onaltıncı kemoterapi var.

Gözümü uyku tutmadı. Melekler ve şeytanlarla uğraştım. Bana güzel rüyalar ve kabuslarla dolu bir gece geçirttiler. Sabahın beşinde dimdik ayaktaydım. Sabah cimnastiğimi yaptım, beni uyutmayan melekleri ve şeytanları kafamdan yine de atamadım.

Meleklerle şeytanlar birlikte hareket ederek, bana hemen o gün - hemen o gün- doktoru aramamı ve kendisine "Arkadaş, yeter artık, bizi daha fazla oyalama, belirsizlikten yoruldum, asistanlarının eziyetine dayanacak halim de kalmadı" dememi önerdiler. Doktoru ancak muayenehanesinde yakalayabilirdim, bu ise saat 14.00'e kadar beklemem gerektiği anlamına geliyordu. Bekledim. Saat yürüdü. Önce altı, sonra yedi, sonra sekiz, sonra dokuz oldu... Onotuz olduğunda şeytana uydum ve evimden ve doktordan kaçmaya karar verdim. Valizime pijamamı, traş takımımı koyup hızla evimi terketmeye hazırlandım. Dağa çıkmak istiyordum. Ama çıkabileceğim bir dağım yoktu. Üstelik, akşam saat 19.00 için özel bir randevum da vardı. Randevu kızımın geleceği ile ilgiliydi. Bir Amerikan üniversitesinin tanıtım programına davet edilmiştik. Kızıma "Ben Eskişehir'e

gidiyorum, bana şu son aldığın kitabı ver" dedim. Yüzünde oluşan buruk ifadeyi içime atarak kapıdan çıktım.

Tren bomboştu. Trende, otobüste iyi olurum, iyi okurum. Niyesini bilmem, ama böyledir. Boş vagonda, kızımdan aldığım kitabı okumaya başladım. Paul Feyerabend'in Üç Söyleşi' si. Ben bu adamı ismen tanırım. Böyle güzel söyleşiler yaptığını bilmezdim. Heyecanlanınca içimden içki ve sigara içmek gelir. Bu benim eksikliğimdir. Bu yüzden, kitabın otuzuncu sayfasında restorana gitmek zorunda kaldım. Restoran doluydu. Bir tek boş sandalye vardı. Masadaki üç insandan izin isteyip ona oturdum. Garsona bira siparişimi verinceye, garson biramı getirdikten epey sonraya varıncaya kadar kitabımı okudum.

Masanın çevresindeki üç insandan benim karşıma düşeni çok tatlı bir genç kızdı. Onu sandalyeme oturur oturmaz fark etmiştim. Onunla sohbet etmenin Feyerabend ile tek yanlı "söyleşi" yapmaktan daha anlamlı olacağı kesindi. Üstelik, konuşmayı başlatmam için makul bir ortam da mevcuttu. Kızcağz durmadan sigara içiyor ve ateşi olmadığı için her yeni sigarada arka masada oturan bıyıklıdan ateş istiyordu. Ona ateş uzatabilirdim. Cebimde ateş de sigara da vardı ve restorana onları kullanmak için gelmiştim. Ben, don yağı Doğan, kıza laf atmış olmayayım diye sigara içemedim.

Tren Bilecik'e yaklaşırken, kafamı kaldırdım ve aralarında bir zamanlar amcamın, dayımın bağlarının, bahçelerinin de bulunduğu yeşillikler, sarılıkları, kızılıkları seyre daldım. Karşımdaki kız "Tabiat ne güzel" dedi. Aziz Nesin öykülerindeki gibi "Bana mı dedin?" eblehliğini göstermeme ramak kalmışken toparlandım. Çünkü masa boşalmıştı ve kızın konuşma mesafesinde artık sadece ben vardım. "Benim çocukluğumun bir kısmı buralarda geçti, güzeldir gerçekten" dedim.

Sonra bir saat boyu ahbaplık ettik. Adanalı imiş. Annesi babası öğretmenmiş. Tıp Fakültesinin üçüncü sınıfında okuyormuş. Kardiyolog olmak istiyormuş. Bu yıl kız kardeşi Fransızca öğretmenliği bölümünü kazanıp Eskişehir'e gelmiş.

Bizim doktora anlatamadığım ne varsa ona anlatmaya başladım. "Üniversite sınavlarını kazanmak bu ülkede ciddi bir başarıdır; hele tıp fakültesini kazanmak müthiş bir başarıdır, inşallah uzmanlık sınavını da kazanır kardiyolog olursun, o zamanki başarın değme yiğidin

başarısı olmaz, ama ne olur o başarıları bakıp 'Ben neymişim be abi' havalarına girme, yoksa üniversitenin de, fakültenin de, uzmanlığının da hiç bir hükmü kalmaz" dedim. "Ben de hastane uzmanıyım" dedim, "Size psikoloji okutuyorlar mı?" diye sordum. Birinci sınıfta şöyle böyle okuyorlarmış. "Olmadı," dedim, "Doktor, ne doktoru olursa olsun, önce psikolog olmalıdır, önce insanı tanımalıdır, yoksa kalbini değiştirdiğin hastaya hayat verinceye kadar üç beş sağlıklıyı hasta edersin de farkına varamazsın" dedim. "Dahası, sizin sosyoloji de bilmeniz gerekli; İstanbul'da, Kars'ta, Van'da, Kırşehir'de karşına hem değişik türden hastalıklar, hem de değişik türden hastalar (insanlar) çıkacak, ona göre hazırlanman gerek" dedim. "Ayrıca, sen öğretmen çocuğusun, bunu hiç unutma" dedim. "Unutmam" dedi. Kızcağızın gözüne tam o anda bir çöp mü battı, yoksa gözleri mi yaşardı bilemem. Lafı hızla değiştirdim. Zaten tren Eskişehir'e giriyordu ve Bozüyük'ten sonra tabiat mabiat da kalmamıştı.

Doktor adayına bir anımı anlatma fırsatım da oldu. Birkaç yıl önce annem Eskişehir Tıp Fakültesi Hastanesine yatmıştı. Koşmuş gitmiştim. Yaşı gereği, hastalığının neresinde olduğu net biçimde söylenemiyordu. Ben başına ulaştığımda ağlamaklıydı. On dakika önce, genç bir bayan doktora "Hemşiranım" diye hitap ettiği için "fırça" yemişti. Ağrıyı sızıyı unutmuş bana bunu anlatıyordu. "Bir Arap doktor var oğlum, en iyileri o" diyordu. Arap doktor dediği, Türkçeyi hala yarım yamalak konuşan Afrikalı bir zenci asistandı. Tren arkadaşım henüz hastanelere çıkmamıştı. Ben bunu anlatınca, "Evet, zencilerin hastaları daha iyi anladıklarını ben de duyuyorum" dedi.

Eve geldim, annemin elini öptüm, birkaç hal hatır konuşmasından sonra yorgunum deyip arka odaya kapandım ve Feyerabend'i okumaya devam ettim. Hoppala, benim zaman zaman bu notlarda, bugün de yol arkadaşına bilgiççe -ve münasebetsizce- anlatmaya çalıştığım gerçeklerin dik alası o kitapta yok mu? Adam hani filozoftu, hani anlaşılmaz şeyler söylemesi gerekiyordu?

Şimdi buraya 1976 yılında yazılmış ikinci söyleşiden "tıbba ilişkin olarak" kopuk kopuk cümleler koyuyorum...:

Hastaların "bedenleri kendilerinin, hiç bir hekimin kendi merakını gidermek için onları kurcalamaya hakkı yoktur.

...tıpkı çocukluk,ölüm, delilik, suç düşüncesinin, tutukevi

tasarımının, yaşlılara ilişkin tutumun, başka başka toplumlarda, dahası, bir tek toplumun değişik bölümlerinde başka başka olması gibi, bir kuşaktan öbürüne değişmesi gibi sağlık tasarımı da değişir.

B: ...hekime yanıldığını kim anlatacak?

A: Denetim kurullarının incelemeleri.

B: Hekimlerin sakat bırakmayı ödev saymasına, sayrılarının da sakat kalmayı kendi hakları saymasına bakarsan bu denetim topluluklarını nereden bulacaksın? Frengiyi ele al. Uzunca bir süre çok tehlikeli bir sayrılık diye görülmüştü. Çağcıl antibiyotik bilimi ortaya çıkmadan önce çoğunlukla örgenliğe ciddi zararlar verecek biçimde sağaltılıyordu. Ama daha çok kısa bir süre önce sağaltılmamış sayrılarının yüzde 85 'inin yaşam süresinin olağan uzunlukta olduğu, yüzde 70'inden çoğunun da herhangi bir sayrılık belirtisi göstermeden öldüğü bulundu. Bunun tıpkısı, sağaltımı örgenliğe ciddi zararlar veren başka sayrılıklarda ada olabilir. Çoğu kişinin kestaneyeğinde kanserli üreme görülür. Bu büyüme küçük bir kitleyle sınırlı kalır, zarar da vermez. Hekimler, özellikle Almanya'da, düzenli örnek doku çıkarma işlemi önerir -ne olur ne olmaz diye- Örnek doku çıkarma işlemi çoğu kez kitlenin bir bölümünü çıkarır, gövdenin başka yerlerinde sıçramalar baş gösterir, daha tehlikeli kanser biçimleri yayılmaya başlar...

Feyerabend Türkçe bilmediği için bu söyleşiyi Türkçe yapmamıştır. Çevirideki bozuk Türkçeden dolayı onu suçlamak doğru olmaz. Çevirmeni de suçlamak doğru değildir, çünkü Feyerabend bir felsefecidir ve felsefi bir yazı ancak böylesine anlaşılmaz biçimde çevrilirse Türkçede "felsefi" olma sıfatına hak kazanır. Yine de hem yazarı hem de çevirmeni anladığımı söyleyerek övünebilirim. Feyerabend, bu son sözleriyle tam da benim eşimin durumunu anlatmaktadır. Neyse, bu anlayışla devam edelim...

"... bir hekim sayrıyla, yalnızca hekim olduğu için, hekimin de bir kaportacıdan çok bir arkadaş olması gerektiği için değil, kendi sanatını öğrenmek için kişisel bağa gerek duymasından ötürü yakın bir kişisel ilişkiyi benimseyecektir. Diyelim ki baş kısmını almadığım için bu yarım cümle ters anlaşıldı, ama ona bağlayarak söylediği şu bölüm bayağı anlaşılırdır ...bilimsel hekimlik sayrısı bir soyut kuramın gözlükleriyle görür; kurama bağlı olarak sayrı, bir lağım, bir özdecik yığını ya da bir suyu kesesi durumuna gelir. Ben buna benzer bir tesbiti daha önce

yaptığımı sanıyorum. Devam...

"...bilgi artıyor, içerik artıyor, sayrılar ölüyor, çünkü bilimsel hekimlerle onların bilgisiz savunucuları, bilim felsefecileri, bilimsel olmayı insancıl olmaya yeğliyorlar."

Cümlelerin son ifadesinin altını ben çizdim. Felsefenin güzel yanı, söylemeyi amaçlamadığı şeyi de insana düşündürmesidir. Feyerabend kimbilir neleri düşündü de yazdı bunları ama beni böyle düşündürttü. Yani Feyerabend Marmara Üniversitesi Hastanesinde yürütülen işlerin "bilimsel ve fakat gayriinsani" olduğunu anlatmak için yapmadı ikinci söyleşisini, ama onun dediklerini ben böyle anladım ve altını çizerek anlatıyorum.

...bütün bilimler insan bilimleridir, bütün insan bilimleri de bilgi içerir...

25 Kasım 1997

Eskişehir'e kaçış derdime derman olmadı. Melekler, şeytanlar ve felsefe kitapları illa da doktorla konuşmam gerektiğini önermeye devam ettiler. Saat 09.30'da kadın doğum servisinin dış kapısında, 10.30'dan sonra "Hoca'nın odasının kapısı önünde nöbete girdim. Olmadı. Saat 14.00 civarlarında muayenehaneyi aradım ve randevumu aldım. Bir haftalık -aslında iki yılın bir haftaya sıkıştırdığı- bir beyin deneyimim vardı. Söze, "Hocam, belirsizlik çok kötü şey , sizden de kehanet beklemiyorum, ama bana hiç değilse bundan sonra hayata mı ölüme mi hazırlanmam gerektiğini söyleyin" mealinde giretim. "Mealinde" diyorum, çünkü can alıcı belirsizlik sözcüğünü, ezberime rağmen o anda unuttum. Ama çok kötü bir şey hali üzre bulunduğumu anlattım. Bana iyi davrandı. İki yıldır hep o konuşurdu. Bu son konuşmada zamanı yarı yarıya kullandık. Zeki olduğu, ayrıca insan yönü hala ağır basakalmış bir doktor olduğu için beni rahatlattı. (Bunu ben sormadan önce de yapabiliirdi.) Bu rahatlıkla, "Bir ikinci konum daha var" dedim. Tam o anda bir hemşire içeri girip sandalyeye oturdu ve önüne bir defter açıp not almaya hazırlandı. Hocaya, "Benim açımdan bir sakınca yok, ama sizinle özel konuşmayı tercih ederim" dedim. Hemşireyi dışarıya gönderdi. Kısa süreli, biraz tedirgin, ama güzel bir sohbetimiz oldu.

Bir doktorun -bile- kendisine "günaydın" diye hitap eden bir insana

"günaydın" diye cevap vermesinde fazlaca bir sakınca bulunmadığını anlatmaya çalıştım ona. Gerçekten -gerçekten- sevdiğim asistanlarının insan psikolojisinden habersiz olduklarını, bu yüzden ikinci yıl sonunda artık kendimi tutamayarak doğumhane önünde yüksek sesle bağırdığımı, bundan dolayı çok üzgün olduğumu anlattım.. İsim vermedim. Ama genç çocukların benden bunun acısını çıkaracaklarını sandığımı söyledim. "Hayır, bizim yeminimizin içinde insanlardan öç almamak da vardır" dedi.

4 Şubat 1998

Geç vakit öğrendim ki iyi bir doktor olmak için insanları insan olarak değil de adları "hasta" olan ruhsuz - özsüz birer madde olarak görmek gerekiyormuş. Ben iyi bir doktor olamazdım. Gerçi yine aynı nedenden ötürü iyi bir idareci de olamadım. Çünkü Türkiye koşullarında iyi bir idareci ile iyi bir doktor arasında -isterseniz öteki meslekleri de işe katabilirsiniz- insana bakış açıları itibariyle çokca bir fark yok.

O halde bana ziyadesiyle acı çektirmiş olan doktorları daha fazla eleştirmeye hakkım olamaz. Bu ülkede "özel" sevgilere yer olmadığını şimdiyedek öğrenmiş olmalıydım. Bunca yıl vatan millet sevgisi dışında bir başka sevgi objesi göremedim, göstermediler; yine de uyanmadım.

Galiba, Türkiye'de "insan" olmayı gerçekten arzulayanlara bürokrasiyi, (hiç değilse "bü" sünü) öğretmek gerekiyor.

Hasta sevk kağıdındaki imza ve kaşe ile buna dayalı olarak yazılan reçetelerdeki imza ve kaşenin aynı doktora ait olması gerekiyor-muş. Mevzuat ustası arkadaşlarım, "öyle şey olmaz" diyorlar; ama ben onlara değil evrakı kabul edecek muhasebe memuruna itibar etmek durumundayım. Maliye başka türlü bir uygulamaya para ödemiyor. Oysa asistanlar her gün nöbet değiştiriyorlar ve bu yüzden her günkü reçetede bir başka doktor imzası bulunuyor. Hasta sahibi olarak siz de iki yıllık bir deneyimden sonra irrasyonelin rasyonelini yakalıyor ve her reçeteyi bir kez de sevki imzalayan doktora -eh, nöbet günlerini filan izleyerek- imzalatıp kaşeletiyorsunuz. (Tabii o ilaçların hastane eczanesinde bulunmadığını "mübeyyin" eczane kaşesi, başhekim kaşesi vb. ayrıca gerekli.)

Ama bu güzel (!?) prosedürü, yirmibeş yaşındaki bir bayan doktor

bozabiliyor. Anlaşılan o ki ne ailesinde bir memur var, ne de kendisi memur olabilmiş. Sorununuzu yarım yamalak anlatıyorsunuz, lafı ağzınıza tıkıyor; "İlk imza kiminse ona git, yeniden yazsın reçeteyi" diyor. "Yapmayın, bu ilaçlar verildi hastaya biliyorsunuz, ben sadece imza istiyorum, üstelik siz şimdi yeni bir ilaç önerdiniz, onu nasıl alacağım?" "Giitt, ilk imza sahibine git" diye bağıyor. Meğer imzası pek kıymetliymiş. Evet, aslında benden öç alıyor, hocasına söylemiştim, bekliyordum bunu, ilk çıkışım onaydı çünkü.

Yetmiş basamaklı merdiveni (bende bu manyaklık vardır, basamak sayarım) en azından beş kez tırmanıp inmişim. Başlangıçta altmışıncı, sonraları ellinci, daha sonraları otuzuncu basamakta dinlene dinlene dolaşagelmişim poliklinikle vezne, servisle laboratuvar, eczaneyle başhekim arasındaki uzun mesafeleri. Yaşım da bu arada olmuş altmış.

Kendimi tutamayıp bas bas bağırmaya başladım. İş işten geçtikten sonra tüm hasta sahipleri, hatta hemşireler suskun (ama suskun) bakışlarla beni kutladılar. Ne işe yarar? Genç bayan doktor o gece kullanılması gerektiğini söylediği ilacın reçetesini yazmamakta direndi. Reçete yarım saat sonra bir kıdemli asistanın imzasıyla ve hemşire marifetiyle gönderildi. Vakit gecikmiş. Nöbetçi eczaneyi buluyorum. Sabah bankadan kredi çekmişim ama param yine de yetmiyor. Eczacı ilaçlarımı veriyor, "Paraya kafanı yorma abi" diyor, "yengeye" acil şifalar dilekleriyle beni uğurluyor.

İki yıldır bana aynı insanlığı başka eczacılar da gösterdi. Onlar, yaşları gereği, çile yumağımı örenin doktorlar değil bürokrasi olduğunu hissedebiliyorlar. Keşke onlar da karşıma çıkmasaydı da hepten bitip tükenseydim ve genç bir doktora lanet okumak bahtsızlığına uğramasaydım. Uğradım...

Nizamülmülk Siyasetname'sinde yöneticilere ders verirken Hazreti Ali'den bir öykü anlatıyor: "İnsanlardan en iyi savaşıyı hangisidir diye sordular. 'Öfkelendiği zaman kendini tutan, öfke ve hiddetini açığa vuracak bir hareketten kaçınan, neticesinde pişmanlık duyulan hareketin faydasız olduğunu bilen kişidir' dedi."

Yalnız yöneticilere değil, bütün insanlara hitap eden bu güzel ders kafamda capcanlı iken bağırdım hastanenin içinde. Bu, iki yıl içindeki ikinci günahım. İkisi de aynı bayan doktora yönelik. "Yaa Hazreti Ali,

nolur bu tür insan sevmeyenler -ya da bürokrasi ile insan sevgisi arasında bağ kurmasını öğrenememiş olanlar- doktor olmasın, yönetici olmasın, onların günahlarını da biz çekmeyelim".

Bu genç bayan doktoru, bir gün ondan öç alma hevesine kapılırim endişesiyle unutmayı kararlaştırdım; umarım gücüm buna yeter.

Bir zamanlar not defterime Marksizm, Varoluşçuluk ve Birey adlı bir kitaptan şu alıntıyı yapmışım: (Sahibi Adam Schaff.) "...eğer suçlu ya da günahkar dediğiniz kimse belli bir durumda kendisi için hangi ahlak ilkesini seçmesi gerektiğini bilmiyorsa, bu onun genel olarak ilkeyi bilmemesinden değil, ...bu duruma birkaç çelişik normun uygulanabileceğinden ve kendisinin bu normlardan hangisine öncelik tanıyacağına karar verememesinden ileri gelir. Buna Orestes Sorunu da diyebiliriz."

Bürokrasiden girdim nereye geldim. Bence, evet, tüm sorumlu bürokrasidir. Bütün unsurlarından soyutladığımda, bugün hastanede ettiğim kavganın temelinde yine bürokrasinin çarpık işleyişini görüyorum. Genç doktor imzasına, yani kişiliğine sahip çıkıyordu. Erich Fromm'un anlatımıyla, rasyonel olanı aslında o arıyordu ve fakat -hiç değilse Türkiye koşullarında- azınlıkta kalıyordu ve ne yazık ki benimle bile, bu önemli değil, hastasıyla bile ters düşüyordu. Ben de onunla. Ve bu ikimiz de haklı iken olabiliyordu. Normlar birbirleriyle sürekli biçimde çelişiyor, çeliştiriliyordu.

Neyse... Yine de, gecenin bir saatinde bana kan bulmak için seferber olan öteki doktorları bu ülkede hiç yaşamamış sayamam. Tıp fakülteleri öğrencilerine, İbni Sina'dan mı başlarlar, daha mı gerilerden başlarlar bilemem, kendilerinden önce bu dünyaya insan sağlığına "insan oldukları için" hizmet edebilmiş olan insanları da okutmalılar. Ötesi, "mekanik" bir iştir. Kırılan bacağı yerine oturtma, tekleyen kalbe yedek damar takma, bağışlayan varsa böbreği değiştirme, kanserli hücreyi öldürmeye çalışma, şu hastalığa bu ilacı, o hastalığa şu ilacı deneme türünden işler mekanik işlerdir. Demircinin, marangozun yaptığı işler manzumesinden işlerdir.

Hayır, onlarınki daha saygıdeğerdir, çünkü onlar demiri, ağacı işlediklerini söylerler, doktorlarsa işledikleri insanı, insan olarak değil "hasta tabir edilen bir madde" olarak algılıyorlar. Feyerabend'i bir kez daha boşa anmıyorum.

Yemediğimiz ne ısırgan otu kaldı ne de içmediğimiz şalgam suları. Bizi bugüne kadar doktorlar değil bunlar yaşattı. Yani genç bayan doktorun katı pozitivismi değil, (bürokrasi katı pozitivismdir) ona olan tepkimiz yaşattı bizi. Ona tepki gösterdik ve bir yandan ona uyma çabası içinde bulunduk. Bilmem anlatabilirdim mi? Yani güncel yaşamımızda bürokrat olmak zorundaydık.

Türk bürokrasisini bilmeyenlerin sadece doktor değil, yönetici, politikacı, sanayici, tüccar, esnaf, zenaatkar ve sanatçı olamayacağını düşünüyorum. Dikkat isterim, belli meslek mensuplarının "iyilerinden-kötülerinden" söz etmiyorum. Dediğim, "bürokrasiye yabancı iseniz, bir mesleğiniz olamaz!" demektir. Yani, "bu toplumun tanımladığı türden bir insan" olunamaz demektir. Bu toplumda geçerli insan olmak istiyorsanız politikayı da, ticareti de, sanatı da, doktorluğu da önceden tanımlanmış biçimleriyle, yani bürokrasi içinde yapmalısınız, yoksa ha varsınız ha yoksunuz...

15 Şubat 1998

Hastanede Said-i Nursi'nin Hastalar Risalesi elime geçti, okudum. Said-i Nursi'nin birkaç başka risalesini daha önce okumuştum. Laik arkadaşlarım bana gücenecekler ama kendisini öyle sıradan bir adam saymam.

Said-i Nursi görüşlerini daha çok Bakara Suresinin "O sabredenler ki başlarına bir musibet geldiğinde, 'Biz Allah'ın kullarıyız, sonunda yine Ona döneceğiz' derler" mealindeki 156., Şuara Suresinin "Hastalandığımda bana şifa veren Odur" mealindeki 80. ve Mü'min Suresinin "Hüküm Allah'ındır" mealindeki 12. Ayetlerine dayandırıyor. "Her hal için Allah'a hamdolsun" mealindeki hadise de baş vuruyor.

Bu dayanak noktaları, doğal olarak, hastalıkların sabırla karşılanması, hatta hastalık halinin bir tür mükafat olarak yorumlanması gerektiğini öğütler. Nitekim, Said-i Nursi'ye göre, hastalıklar insanlar için birer "ihsan-i ilahi", birer "hediye-i rahmani"dır. Hastalıklar, müminlerce, işledikleri günahların affı için tanınmış birer "keffaretü'z zünub" olarak görülmelidir. Çocukları ölenler de ümitsizliğe kapılmamalıdır. Çocuklar öldükten sonra da çocuk olarak kalacak ve ana babalarına öte dünyada evlat sevgisini tattıracaklardır. Unutmamalıdır ki, insanların en çok bela ve musibetlere maruz

kalanları peygamberlerdir, sonra evliyalar, sonra da derecelerine göre diğer salih insanlar gelir. Musibetleri ilahi bir ikaz, hatta bir iltifat olarak kabul etmelidir. Hastaya bakmak da öyledir. O halde şikayet etme yerine hamdetme yolunu seçmelidir.

Bu yorumlamanın hastaya ve bakıcısına moral ve güç kazandırma yönündeki etkisini kabul etmek gerekir. Böyle iman ediyorsanız mesele yoktur. Said-i Nursi söylediklerine içtenlikle iman ediyor. Örneğin, hastalıklar karşısında baş vurulacak "deva"ları sayarken, iki kez 6. devadan söz ediyor ve ikinci 6. devaya yazdığı haşiyede şunları söylüyor: Fıtrî bir surette bu lem'a tahattür ettiğinden 6. mertebede iki deva yazılmış, fıtriliğine ilişmemek için öylece bıraktık; belki bir sır vardır diye değiştirmedik. Basit bir dil sürçmesine okuyucu da sır hamlederse mesele yoktur.

Ama ben, hastaya ve bakıcısına iman düzeyinde güç verdiğine inandığım bu yorumlarda insanı edilgin gören, insanın mücadeleye azmini dumura uğratan bir taraf da bulunduğunu sanıyorum.

Musibetlerin ilahi bir ikaz olarak kabulü belki daha anlaşılabilir bir şeydir. Ama böyle ise, peygamberlerin, evliyaların, salih insanların musibetler yoluyla mükafatlandırılması bana anlaşılmaz görünüyor. Çünkü o zaman, musibetleri günahların kefareti olarak görmede bir mantık çelişkisi oluşuyor.

Mantığı dışlayıp sadece imana dayanan bu tür bir akıl yürütmenin örneğin şöyle yorumlara yol açması da pekala mümkündür: "Allahın sevgili kuluymuş, yıllardır gırtlak kanserinden çekiyor", "Ne mutlu ona, iki çocuğunu birden trafik kazasında kaybetti", "Bizde nerde o şans, bir türlü hasta olup da günahlarımızın kefareti ödemedik"...

Musibet bizim başımızdayken teselli verici yorumlar aramak güzel şeydir. Ama kullandığımız mantık, musibet başkalarının başındayken tepetaklak olabiliyorsa, o zaman o mantıkta bir sakatlık var demektir. Çünkü günlük hayatta tanıdığımız şöylesi yorumlar da aynı mantığa oturur: "Adam anasına az mı çekti, işte şimdi de kendisi çekiyor", "Allah onu evlat acısıyla terbiye ediyor", "Öte dünyaya kalmaz, bak yıllardır yatağa mahkum oldu..."

25 Şubat 1998

Kızım Hollanda'ya altı arkadaşı ile gitmişti. İki düz öğrenci, iki lisansüstü eğitim öğrencisi, iki de hoca... Hocalardan birisi bölüm başkanı, diğeri asistandı. Annesi hastaneye yatınca kızımı geri çağırdık.

Dün akşam okuldan dönüşünde hastaneye uğrayıp annesiyle beni lafa tuttu. Kafasını kendi asistanına takmıştı. "Yahu, adamla bir hafta birlikte olduk, birlikte yiyip içtik, dün kendisini koridorda gördüm, hatırlımı "siz"li sordu, "iyi valla" dedi. Annesi, "Kızım, hiyerarşiyi korumaları gerekiyor bunların, demek fazla yüzgöz olmak istemiyor" dedi. Doğru bir saptama yaptı. Kızım da "Eh, hiyerarşiyi korursa bölüm başkanımız gibi seilmeyen birisi olur çıkar" dedi.

Bugün genellikle kalabalık olan hastanenin tesadüfen boş kalmış bir koridorunda eşimi iki kez ameliyat etmiş olan profesörle yüzyüze geldim. Kendisiyle - bugüne kadarki hiç bir günaydınımın cevabı alamamış olsam da- en az yetmiş kez karşılaşmış ve en az üç kez teketek konuşabilmişimdir. Refakat nöbetini kardeşime devretmiş eve dönüyordum. Kendisine "İyi akşamlar hocam" demeye soyundum; bomboş koridorda kafasını yere eyleyip yanımdan geçti. "Demek benimle fazla yüzgöz olmak istemedi" dedim kendime. Eşimi kurtaramadığı, üç gün önce ömrünün çok kısaldığını söylemiş olduğu için bir iç ezikliği yaşıyor olabilirdi. Oysa benim niyetim onu sorguya çekmek değildi. "İyi akşamlar" demesi beni mutlu edecekti. Öğrencisi olan öteki profesör, hani "bizim yeminimizde öç almamak da vardır" diyen, ki sadece iki ameliyatta değil, sonraki gelişmelerde de adım adım bizi izledi, -ya da biz onu izledik- hiç görünürlerde yok. Dangalak değiliz ki. Bizi öldürmek istemediklerini biliyoruz. Ama nolur, bizim acımıza bir günaydınla, bir iyi akşamlarla katılsalar.

Bana öyle geliyor ki, hocalar öğrencilerine karşı geçerli kılmak "zorunda" hissettikleri kendi hiyerarşı anlayışlarını hastalara ve hasta sahiplerine karşı da yürütüyorlar. Örneğin bana "iyi akşamlar" derlerse, benim şımarıp "yahu hocam nolcek bu bizim halimiz?" deyip üstlerine sıçrayacağımı filan sanıyorlar. Yaşları benden küçük, ama ola ki böylesi deneyimleri de olmuştur; onlara hak vermek gerek.

Daha önce yazmıştım galiba. Annem Eskişehir Tıp Fakültesi Hastanesinde yatarken, bir bayan doktora "hemşiranım" diye hitap

ettiği için iyi bir zılgıt yemiş ve ağlamıştı. Annem ve koğuşun tüm hastaları bütün dertlerini "Arap Doktor" adını taktıkları Afrikalı bir zenci doktora anlatabiliyorlardı. Zenci doktorların bu bizim hastanede de sevilen insanlar olduğunu hissediyorum. Ne yazık ki kadın doğum servisinde zenci yok. Zenciler, ülkelerine bakmak lazım gerçi, hiyerarşi nosyonundan yoksunlar demek ki.

Arada bir beyaz zenci de çıkıyor ama. Bunlar kıdemsizler oluyorlar. Çocuk henüz idealizmini kaybetmemiş, bürokrasiyi fazla ciddiye alır konuma ulaşmamış oluyor. Bunlardan birisi, Profesörün imzalaması gereken kağıdı, benim "yahu yapma etme" dememe kalmadan imzaladı ve sonuç hiç de kötü olmadı. Yani üst makamlar (!) o imzayı geçerli saydılar. Bu bir heyet raporu talep formu idi.

Asistanları "vizit" saatlerinde izlemek cidden acı verici bir olaydır. Sabah saat yedi sularında nöbetçi asistan, üzerinde eşofman, gözlerinde uyku, odaları dolaşıp bilgi toplar. Asiye Hanım geceyi nasıl geçirdi? Tansiyon, ateş, idrar, kusma? Bu bilgiler, uyanıksa hastadan, değilse hemşireden, o da olmadı hazırolda bekleyen refakatçiden alınır. (Refakatçisi olmayan hastalarla ilgili bilgim yok.) Saat sekiz sıralarında, mesaiye yeni başlayan öteki asistanlarla birlikte ikinci bir "vizit" yapılır. Hasta hakkında yarım saat önce öğrenilmiş olanlar onlara tekrarlanır. Kıdemli asistan, örneğin "oral beslenme nasıl?" diye sorar, kıdemsiz asistan "henüz tolere edemiyor" der. Kimseye hiç bir şey söylemeden, odaya hangi sıra ile girmişlerse o sıra ile çıkarlar. Kıdemsizlere arada bir yeni kıdemsizler katılır. Bir hafta önce en sonda yürüyen asistanı bir sabah sondan ikinci sırada yürürken görmek bayağı sevindirici olur. Son günlerde en sona bir kız takıldı; zavallı, o şimdilik en zenci. Saat dokuz-on arasında iki doçent gelir. Ama aynı anda değil, yarım saat arayla. Onları kıdemli asistan gezdirir. Hastanın da refakatçinin de artık ezberlediği tekmil onlara da verilir. Selam sabah elbet onlarda da yoktur. Saat onbir sularında asıl hoca -filmin esas kahramanı- gelir. Peşinde tüm servis. Ezberler yinelenir. Rap rap rap girilir odaya, rap rap rap çıkılır odadan. Hasta refakatçisine, refakatçi hastasına bakakalır.

Boş koridorda bugün yetmişinci kez karşılaştığım esas kahraman işte böyle uğurlanır hasta odasından. Ve belki o yüzden selam vermez yetmişinci kez gördüğü bana.

Ha, unutmayalım. İlk vizitten önce bir de hemşire viziti vardır. Nöbetçi hemşire, önce mesaiye yeni başlayan hemşirelere, ardından da servis başhemşiresine tekmil verir. Başhemşire, doktor olamadıysa da, yaşından ötürü doktor olmasına ramak kalmış bir kuru hanımdır.

Kızımın, hasta odasında konuşamadığımız için yazışarak anlaşıyorduk. Bu kuru başhemşireyi, kızımın bir kağıda yazdığı şu notla anlatayım: "Başhemşire var ya, yaşlı kadın, beni çekti bir kenara, 'sen de baban da çok suratsızsınız, annenin artık son günleri, biraz ilgi gösterin' dedi. Senle de konuşacaktım. Üstelik bunu bir de annemin yanında yaptı. Annem de sordu ne anlattı o kadar uzun diye. Ne söyleyeceğimi bilemedim. Kendisi pek suratlıymış gibi. Neyse, senle de konuşunca olur falan de!..."

Daha önce söylememişsem ayıp etmişim; iki yıllık hastane deneyimim hemşireleri doktorlardan ayrı bir yere koymamı gerektiriyor. Doktorlaşmaya yüz tutmuş kuru hemşire dışında tüm hemşireleri sevgi ve saygıyla anıyorum. Hepsinden büyük dostluk, kardeşlik, insanlık gördüm. onlara minnet borçluyum. Onlar niye bu kadar iyi olabiliyorlar, bunu da anlamış değilim. Bu notların araştırdığı sorulardan birisi aslında bu olmalıdır.

27 Şubat 1998

Hastane duvarlarında "sus" işareti yapan hemşire resimleri asılıdır, bilinir. Emirlerle itaat alışkanlığımdan mı yoksa korkaklığımdan mı nedir, hastane içinde kedi gibi yürür, samutlar gibi konuşurum. Dikkatimi çekti; bütün hastalar ve hasta sahipleri de bana benziyor. Bize benzemeyenler doktorlar ve hemşireler. Sabahın körü, gecenin karanlığı fark etmiyor, günün her saatinde koridorlarda canhıraş bağrıışmalar: "Doktor Alper Bey, telefon!", "Hemşire Sema Hanım, 223'ün dosyası nerde?", "Şule Hanım, 220'nin takibi alındı mı?" , "Şevki, 213'ün odası hala temizlenmemiş!", "Gülşen Hanım, Gülşen, 224'ün takımları değişecek!" Eşim ve ben bu seslerle kaç kez uyandık! Belirtmeliyim ki, hizmetli sınıfındaki Şevki, Gülşen ve diğerlerinin seslerini hiç duymadım.

Koridorda kavgamsı sesler duydum. "Yeter artık, şunları uyarayım" diyerek dışarı çıktım. Üç doktor birbirleriyle enseye tokat şakalaşıyordu. Süklüm püklüm odaya geri döndüm.

Doktor ve hemşirelerin ayaklarında kalın mantar topuklu terlikler vardır. Mantar ses çıkarmaz sanılır. Onları bir hastane personelinin ayağında görmelisiniz. Tırrap tırrap diye, ya da tirrip tirrip diye (yani sahibinin cinsiyetine göre) öyle bir ses çıkarışları vardır ki, üç günlük bir deneyimden sonra kimin ayağının koridora girdiğini, hangi odaya yöneldiğini anında kestirebilirsiniz. Bir dostum ve eşi bizi gece ziyaret etti. Ankara'dan bir saat önce uçakla gelmişlerdi ve o gece geri döneceklerdi. Odaya girip geçmiş olsun dediler, hastayı fazla yormamak için hemen koridora çıktılar. Orada fısıll fısıll dertleşiyoruz. Derken üç kişilik bir terlik ordusu koridora girip bizim odaya hamle etti. Dostum kendisini tutamayıp "Aman aman lütfen sessiz olun" diyerek ayaklandı. Ben de ayaklandım ve onu kolundan yakaladım: "Nolur sus, bunlar doktor, bizi sevmemelerine bir de sen gerekçe hazırlama" dedim.

Hastaneye gün boyunca çok sayıda ambulans gelir. Gündüzün gürültüsünden onları pek fark etmeyebilirsiniz. Ama geceleri siren sesinden uyunması mümkün değildir. Saat gecenin ikisi üçüdür, yollar bomboştur, ambulans yol boyunca kesmediği sirenini acil girişinde durduktan sonra da bağtırmaya devam eder. Sanırım içerideki görevlilere "ben geldim, çabuk sedye medye hazırlayın" türünden bir mesaj veriyordur. Fakir ülkeyiz, telsizi, cep telefonu filan yoktur. Kaç gece çeyrek uykumdan kabuslar içinde fırlayıp pencereye koştum ve ambulansın içinde yattığını vehmettiğim eşime yardıma yekindim. Ya hasta olan ben olsaydım?

Hastane iki yıldır tamir görüyor. Güzel de oldu. O eski harap hal kalmadı. Ama bitmiyor ki. Sabahın sekiziyle akşamın beşi arasında güm güm çekiç, balyoz sesleri, matkap vınlamaları bir türlü kesilmedi. Başhekime mi yoksa Başmüdüre mi sormam gerektiğini bir bilsem, gidip soracağım "bu onarım niye iki yıldır bitmedi" diye.

Bu saptamaların bizim devlet anlayışımızla bir ilgisi var mı? Var! Hastane, aşama aşama, hastane personelinin mülküdür. Duvardaki sus işareti yapan güzel hemşire resimleri biz yönetilenler içindir, mülk sahipleri yani yönetenler için değildir. Hastane onların çöplüğüdür. Biz çöplükteki çöpler bile değiliz!

1 Mart 1998

Hasta ziyaretinin sosyolojisi ya da sosyo psikolojisi nedir? Şudur:

İki yıldır hastane koridorlarında, yani polikliniklerde, servislerde, kemoterapi merkezlerinde, vezne kuyruklarında, laboratuvarlarda, kan bankalarında geçirdiğim deneyim sonunda anladım ki, hastayı doğrudan ilgilendirmeyen bin türlü "prosedürü" "bir tek kişinin" üstlenip sonuçlandırması ve sonuçta hastasına hizmet edebilmesi mümkün değildir. Çünkü böyle bir talep bürokratik devlet anlayışımıza ters düşmektedir. Bu yüzden hastanelere gruplar halinde gelinir. Ben doğamsı sayılmasına ne yazık ki artık inandığım bu bürokrasi yasalarına tek başıma cihat ilan ettiğim için yenik düştüm.. Hastanın "tek" ama sahibin "çok" olması gerektiğini geç vakit anladım. Niye böyle oldu bu? Soruyu biraz daha açayım...

Yoruldu, yeni açılan kafeteryada bir çay içeceksin. Bakıyorsun, tüm masalarda üç- dört-beş insan var. Sen çayı bile tek başına içiyorsun Dertleşeceksin yahu, fazladan bir talebin olmayacak, üzüntünü anlatıp paylaşacaksın o kadar; hayır konuşacak adam yok! Kan mı lazım? Öteki masalarda beş delikanlı alesta. Vezneye para mı yatacak, üçü birden aynı anda seyirtiyor. Kucakta bebeler mi ağladı, beş yaşlarındaki ağabey koşturup gofret yetiştiriyor.

Ben niye yalnız kaldım? Ben iki yılı niye tek başıma geçirdim?

Cevap veriyorum: Ben, kent kökenli bir kültürden geldiğim için böyle oldu bu. İlk günlerde ziyaretçimiz boldu. O pala bıyıklı, üç günlük sakallı hasta sahiplerinin hastalarının odalarında çiçek miçek yoktu, ama bizim odamız çiçekten geçilmiyordu. Eh, ne yapalım, iş uzadı, iş uzayınca yalnız çiçekler değil, çiçek sahipleri de eksildi. Öbür odaları da izliyordum, çiçek baştan beri yoktu ama insanlarla dolup dolup boşalıyordu o odalar. Birinci ay sonunda bizi doğrudan arayan kalmadı. Zeki değilimdir ama akıllıyım; dostlara telefon edip "yahu bizi arada bir arayın" demek zorunda kaldım..Ama sonunu dinleyin, sorumlu hala benim.

Bir kısım dostlar, ilk ziyaretten ya da bir çiçek göndermeden sonra görevlerinin bittiğine inanıyor. Ama çoğu böyle değil. Onların bizi aramayı tavsatmalarının nedeni başka: Eşim de ben de sevilen insanlarızdır sanıyorum. Aranmıyorsak, bu sevilmememizle ilgili bir durum olmamalıdır diye düşünüyorum. Bu, hastalağımızın kötü

sonucundan çekiniliyor olması ile ilgilidir galiba.. Bu yargımı test ettim. Evet, dostlarımız, kötü bir haber duymaktan korkuyor ve o kötü haberi "doğrudan" almak yerine "dolaylı" biçimde almayı tercih ediyorlar. Gerçi hanımlar bu konuda daha cesurlar. Doğrudan hasta odasına telefon edip bilgi almayı akıl edebiliyorlar. Çok da metinler. Örneğin "Hastamız nasıl?" diye soran uzak akrabadan bir hanıma "Eh, fena değil, iyidir" dediğimde, bana "Ne yapalım, iyiyim demek adet olmuş, Allah sana kolaylık versin" diyebiliyor. Kendimden beklemezdim, ama böyle bir aranma beni rahatlatıyor, yeni farkettim.

Erkekler hastayı rahatsız etme korkusunu daha ciddiye alıyorlar. Refakat nöbetimden sıyrılıp evime gelebildiğim nadir günlerde "Nolur Doğan, bizi ara, senin yanındayız" diyen pek çok telefon mesajı buluyor ve elbet seviniyorum. Ama, bir hasta sahibi olarak, hastamı ve beni bu notlar dışında da aramalarını istiyorum. Yalnız aranmak değil, sıkıştığım zamanlarda, -örneğin aynı anda hem refakat nöbetini hem de para, ilaç ya da kan bulma görevini üstlenmem gerekebiliyor- somut yardımlar istiyorum. Yani sadece psikolojik tatmin değil, somut tatminlere de ihtiyacım olabiliyor. İşte köy kökenlilerdeki dayanışmaya o zaman özeniyorum.

Şimdi olayı güncelliğin dışına taşıyorum...

Profesör Nur Vergin'in Yeni Yüzyıl Gazetesinin 19 Ekim 1997 günlü sayısında yayınlanan bir yazısını kesip saklamışım. Yazının girişini aynen alıyorum: "Daha önce kıymetini bilmeyen herkes, hele bir hastalanmaya görsün hemen anlamaya başlar, o ders kitaplarımızda 'toplumumuzun en temel, en ufak ve de en biricik kurumu' olarak tarif edilen ailenin Türkiye gibi bir ülkede ne kadar hayati bir önem taşıdığını. Kalkınmışlığın, gelişmişliğin ve tabii kentsoyluluğun bir göstergesi olarak tanıtılan anne-baba ve çocuklardan kurulu çekirdek ailenin bile onun bir önceki tarihi döneme ait olan selefi, geleneksel geniş Türk ailesinin yanında çok yetersiz bir birim olduğunu. Layıkıyla bakılabilmesi için özelin özeli bir hastaneye düşmüş olanlar bile bilirler zira, Türk sağlık sisteminde refakatçi kurumunun ne denli önemli bir rol oynadığını. Dönüşümlü olarak nöbet tutan refakatçılar, koşturan yakınlar, koridorları işgal etmeyi görev bilen akrabalar, hizmet etmek için sırasını bekleyen kayınlar. Bunlar, övündüğümüz, henüz tümüyle yitirmedığımız aile değerleri için tahtaya vurduğumuz Türkiye

manzaraları..."

Nur Vergin, daha sonra, Fukuyama'nın The Trust adlı kitabında bu durumun eleştirildiğini anlatıyor: "...Nerede güçlü aile ve girift akrabalık ilişkileri, orada zorlanan ekonomik kalkınma. Nerede aile değerleri saltanatı, orada küçük ve güven yoksunluğundan ötürü bir türlü büyüyemeyen aile bazlı işletmeler yapısı..." Nur Vergin Fukuyama'nın bu görüşüne, Türkiye koşulları itibarıyla, tümüyle katılmış görünmüyor. "...Bizde revaçta olan ailecilik ideolojisi, köylülükten kentliliğe geçiş sürecinde olan ülkemizde sadece ve sadece olumlu fonksiyonlar ifa etmekte olup, toplumsal rasyonaliteye de fevkalade uygundur..." diyor. Gerçi yazısını bitirirken, "...gelmiş geçmiş her yeni hükümetin suyun başında olanlarının kilit mevkilere güvenebildikleri evlatlarını, amcaoğlu ya da dayılarını, birader ve bacanaklarını öncelikle ve özellikle atamalarını her nedense hayretle karşılar, bu da yetmiyormuş gibi ayıplamayı marifet sayarız." diyerek, bu durumdan kendisinin de rahatsız olduğu gibi bir izlenim veriyor.

Güçlü aile ilişkilerinin köylülükten kentliliğe geçiş süreci içinde olumlu bir fonksiyon ifa eylediğini, "bireyi yalnızlıktan kurtardığını" söylemek bence de doğru bir şeydir. Ama bu durumun bireyi "küçük" ve "güven yoksunu" kalmaya mahkum ettiğini de görmek zorundayız. Geçiş sürecinin belli bir noktasından sonra, bireyi yalnızlıktan kurtaran başka mekanizmaların oluşması beklenir. Ben biraz önce yaptığım değerlendirmede, aile ilişkilerine -kendi açımdan- pek az temas ettim. Daha çok dostluk kavramından söz ettim. Dostluk kavramının "kentsel" bir kavram olduğunu düşünüyorum. Gerçi öyle anlaşılıyor ki, bu kavram da oluşum sürecinin henüz başındadır ve tam kıvamını bulamamıştır. Ayrıca, bu kavramın öteki kentsel mekanizmalarla desteklenip yoğrulacağı bir süreç de önümüzdedir. Örneğin, ileride beni Mülkiyeliler Birliği de arayacaktır, bizim mahalleyi güzelleştirme derneği de arayacaktır, kedi sevenler derneği de arayacaktır.

Amerika'da böyle benim gibi aynı anda birkaç iş yapmak zorunda bulunan insanlar için özel örgütlenmeler varmış. Refakattesiniz, ya da ne bileyim iş gezisindesiniz, hatta ola ki dört başı mamur bir tatil yapmak istiyorsunuz; ama gözünüz arkada; telefon, su faturası ödenecek, banka kartı borcu yatırılacak, evet ilaç alınacak, hatta kaçırmamanız gereken bir konferansta not tutulacak, o zaman bu işleri

belli bir ücret karşılığında bu örgütlere havale ediyormuşsunuz. Benzer gelişmeler bizde bile var. Ama benim dediğim işin bu ticari boyutu değil; insani bir boyuttan söz etmeye çalışıyorum.

Hastanede geceleri okumaya çalıştığım İbni Haldun'un Mukaddime'sinin temeli olan "asabiyet teorisi", kabile boyutlarını aşır devlet boyutlarına ulaşan bir sosyal dayanışma modelini çok güzel kuruyor. Bu kavramı ictimai tesanüd, sosyal dayanışma, grup bilinci, bizlik duygusu gibi deyimlerle karşılamak mümkün. İbni Haldun'un köy- kent (bedevilik-hadarilik) ve medeniyet (umran) açıklamaları, bana ileride benim hastanede bile yalnız kalmayacağım ümidini veriyor.

Evet, benim de içinde bulunduğum "ittihatçı geleneği" (birazcık geriye de uzanabiliriz; Sasani, Samani, Hint-İran devlet geleneği), doğu toplumlarının aile ilişkileri düzeyinde yaşattığı "asabiyet"i (grup bilincini) çağdaş bir yoruma kavuşturamadı, onu aile düzeyinin üstündeki öteki örgütlenmelerin özü yapamadı. Grup dayanışması, toplumumuzun kendisini solda sayan kesimi açısından tarihe gömülmesi gereken feodalizmin bir kalıntısı, kendisini sağda sayan kesimi açısından ise olduğu yerde tutulması gereken (çağ atlamasına fırsat verilmemesi gereken) eldebir silah gibi algılandı. Aslında dünyanın böylesi bir "ak-kara algılaması" da doğu anlayışından kaynaklanıyordu. Ama tarihi boyunca batıya yönelmiş bir toplumun ak-kara çıkmazına saplanıp kalması kader değildir.

Bu laf uzar. Ayrıca okur ve yazmaya çalışırız. Şimdi hastanedeyiz. Konuyu saptırmayalım.

Aile asabiyeti (dayanışması diyelim) bizde aile boyutlarını şimdiden aşmıştır. Karamsarlığa gerek yok! Benim ziyaretçi sayım, oda komşum Karadenizlinin ziyaretçi sayısından az da olsa, biliyorum ki potansiyel destekçi sayım onunkinden epey fazla. Ve bu avantajım, benim okur yazar olmamla, vali olmamla, iyi bir adam olmamla hiç mi hiç ilgili değil. Kentli olmamla ilgili! Bir süre arandıktan sonra unutuldum diye bir ara üzüldüm müzüldüm ama, biraz da İbni Haldun'un etkisiyle, kavradım ki ben yalnız kalmam bu dünyada...

10 Mart 1998

Bir süredir genç arkadaşlarıma, "Aman, hiç bir işi en iyi sizin yaptığınız izlenimini kimseciklere vermeyin" tavsiyesinde bulunuyorum. "Çünkü bu halde o iş bütünüyle sizin sırtınızda kalır. Bu güzeldir, ama bunu geçin, asıl önemli olan, bir iş tek başınıza sizin sırtınızda kalmışsa o işi gerçekten 'en iyi' yaptığınız iddiasında bulunamazsınız. Ne kadar 'doğrudan bireysel' görünürse görünsün, bütün işlerde 'kollektif' bir öz vardır ve işler kollektif oldukları ölçüde anlam ve değer kazanırlar." diyorum,

Ben hastane olayını tek başıma götürmeye çalıştım. Bunun nedeni benim merkeziliğimdir, paylaşmayı bilmememdir. Ne köylü ne kentli olabildim. Sonuçta hem işe katkıda bulunmak isteyen dostlarıma haksızlık etmiş oldum, hem de kendim acı çektim.

16 Mart 1998

Perşembe günü üç ünite tam kan gerekti. Koşturdum buldum. İkisi hemen kullanıldı. Cuma sabahı, biz üçüncü ünite kan kullanılacak sanırken, "hayır bu kalsın, trombosit gerek" dediler. Trombosit stoklanamaz, kandan alındıktan sonraki 24 saat içinde kullanılması gerekir. Ayrıca herkes trombosit veremez, donörün dört başı mamur bir testten geçmesi gerekir. O yüzden bulunması daha zordur. Dostlara haber saldım.

Aylardır yardım için çırpınan bir dostumu aradım, bir saat içinde geldi ve test için kan verdi. Kanını genel laboratuvara gönderdiler. Orada, test sonucunu ancak pazartesi günü alabileceğimiz söylendi. Durumu asistana anlattım. "Pazartesiden önce alamıyorum trombosit" dedim. "Durum acil, biz kan bankasına telefon ederiz, bir başka hasta için ayrılmış olan trombosit şimdilik kullanırız, ama borcunuzu ödemeyi ihmal etmeyin" dedi. Biz ödünç trombosit kullandık. Aynı gece saat dokuz sıralarında, Türkçeyi konuşmasından yabancı olduğu anlaşılan bir bayan asistan (sonradan öğrendim, meğer son günlerin en arkada yürüyeniymiş, yani grubun zencisi, galiba Asyalıymış) evime telefon edip hastamın durumunun çok acil olduğunu, trombosit gerektiğini söyledi. Hastama birkaç saat önce iki torba trombosit verildiğini, yeniden gerekiyorsa yarın hemen bulacağımı söyledim. "Ben kıdemlimize danışayım, sizi yeniden arayım" deyip kapattı

telefonu. Bir daha da aramadı. Büyük bir ihtimalle, ödünç aldığım trombositini yerine koymam için beni sıkıştırmaları gerektiğini düşünmüşlerdi ve bu amaca hizmet için en kıdemsiz aracı kılmışlardı. Bu yorumuma kızım katılmadı. "Sende paranoya belirtileri başladı baba" dedi. Ama gel de sabaha kadar uyu.

Borcumu edada ihmal gösterir miyim?

Borç ödeyeceğim ya, Cumartesi günü sabahtan akşama kadar tam on dostumu test için kan vermek üzere kan bankasına taşıdım. Sadece üçünün -çünkü ben altmış yaşımıdayım ve dostlarım da genellikle bana yakın yaşta; hastamın dostları ise genellikle bayan ve bayanlardan trombosit çıkarmak bayağı zor iş- damarlarını trombosit makinesine dayanıklı buldular ve üçünden kan aldılar. Genel laboratuvar kapalı, tatilde. Kan bankası anlayış gösterdi, testleri kendisi yapacak. Sevkli hastalar genel laboratuvarında ücretsiz tahlil yaptırıyorlar. Kan bankasındaki testler ise paralıdır. Benim borç ödeme konusunda, kan bankasının da bir başka hastanın trombositini kurtarma konusunda "aciliyetlerimiz" olduğu için benden ücret istemediler ve "tamam, gidin, kanı temiz çıkacak donörünüzü yarın, (yani pazar günü) saat 10.30 'da getirin" dediler. "Test sonuçları o zamana kadar alınır mı? diye sordum. "Takip edersiniz" dediler.

Servis, pazar sabahı iki torba daha tam kan istedi. Yedekteki kanla, dün akşam benim yokluğumda trombosit için test kanı vermek üzere hastaneye gelmiş olan bir başka dostumun, sanki Allah yaptırmış gibi, fazladan verdiği tam kanı alıp hemşireye teslim ettim. Saat 10.30'dan itibaren de trombosit test sonuçlarını almak ve borç ödemek amacıyla kan bankasında nöbete girdim. Önce "saat 13.30'da gel" dediler, sonra 15.30, sonra 17.30... Sonuçlar hala alınamamıştı. Gece çalışıp çalışmadıklarını sordum. Yedibuçuk- sekizden sonra çalışmazlarmış. Benimle birlikte nöbet tutan donörüne ve eşine "artık siz gidin, bu borç ödeme işi yarına kaldı" dedim.

Eve geldik. Saat 18.30'da kan bankasına telefon ettim, sonuçlar çıkmıştı ve "hepsi" temizdi. "Hepsi" kimlerdi? Hepsi içinde ben hastaneden ayrıldıktan sonra test için kan verenler de var mıydı? Onlar bilemezlermiş. Oysa form önlerindedir, biliyorum. Hepsini kan vermeye götüreceksin, amaçları budur. Test için kan veren adam, kanı temiz çıktığında kan vermeye gitmeyebilir çünkü, denemişlerdir, belki

senin de denemeni isterler, ama daha ziyade işi güvenceye almak isterler. Eh, ola ki haklıdırlar. Sen birisine güvenmezsen, o da sana güvenmez. Ya da tersi. Onların işi budur, işlerinin özünde güvenmeme vardır. Başkalarının, yani donörlerin de işi varmış yokmuş onları ilgilendirmez. Donörlerimi aradım. Birisi pazartesi günü İstanbul dışında olacaktı, diğeri gelebilecekti. Ona "yarın sabah kan bankasında buluşalım" dedim.

Buraya kadar olup bitenler benim alıştığım şeyler. Asıl iş bundan sonra...

Sabah erkenden kan bankasının önünde volta atmaya başladım. Donörümü bekliyorum. Bir ara banka görevlilerinden bir hanım dışarı çıktı ve bana "beyefendi gelir misiniz buraya" diye seslendi. Kasketimi koltuğumun altına sıkıştırdım, yanına gittim. Üst perdeden bağırmaya başladı: "Size bir iyilik yaptık, bir başka hastanın trombositini verdik, dün niye gelmediniz?!" Önce şaşırdım, sonra toparlanıp "dün bütün gün burdaydım, donörüm de burdaydı, ama test sonuçları akşama kadar çıkmadığı için donörümünden trombosit alınamadı" diyebildim.

-Beni güç duruma soktunuz, trombosit sahibi hasta haklı olarak beni suçladı...

-Ama hamfendi, test sonucu çıkmadığı için donörümü akşama kadar makineye yatırmadılar, ben ne yapabildim?

-Test sonucu laboratuvarın işi, beni ilgilendirmez, dün saat 10.30'da donörünüz makineye yatmış olmalıydı!"

-Allah Allah, beni dinlesenize, ben borcumu ödeme girişiminde bulunmaya Cuma günü, borç alışımından bir saat sonra başladım. İlk donörüm o gün geldi. Genel laboratuvardan, test sonucu pazartesi günü alınır dediler. Durumu doktora ve burada görevli arkadaşla anlattım Bunun üzerine sonradan gelen donörlerimin testini siz genel laboratuvara havale etmeyip kendiniz yapmaya karar verdiniz. Yani cumartesi ve pazar günü siz beni değil, ben sizi bekledim!

Bu tartışma olurken makinelerin bulunduğu kan alma odasına girmiş bulunduk. Yataklarda başka donörler yatıyordu. Ben sustum. Hanım öteki meslekdaşlarına konuşmaya devam etti: "İyilik yapmamak lazım bu insanlara!"

İşte hatayı orda işledim. İyiden iyiye bağırmaya başladım. (Bu, bu hastanedeki üçüncü bağırma. İki yılda üç bağırma fazla

sayılmamalı.) "Nedir yapmam gerekip de yapmadığım şey, söyleyin şunu Allah aşkına! Cumadan buyana dört donör var elinizde ve siz onların testlerini hala yapamadığınız için trombosit çıkaramıyor, ama bundan dolayı beni suçluyorsunuz! Cumartesi ve pazar günleri nöbetçi olan arkadaşınıza sorun durumu yahu, yalan mı söylüyorum ben!"

"Ben sizi tanımıyorum, ben arkadaşımın söylediğine inanırım" dedi.

Bu notları okuyan da farkedecektir. Burada bir mantıksızlık var. Nöbetçi arkadaşına danışmadan -çünkü o aşamada böyle bir şans yoktu- söyledi bunu. Yani gerçeği öğrenme gereğini duymuyordu. Yani, nöbetçi arkadaşının gerçeği inkar edeceğinden, ondan yana çıkacağından çok emindi. Çünkü onlar bir sınıftı, biz başka bir sınıftık.

Zeka, durumlara hızla intibak edebilme yeteneğinin adıdır. Bense hiç zeki değilimdir. Bu yüzden, "ben sizi tanımıyorum, ben arkadaşımın söylediğine inanırım" sözü karşısında bu mantıksızlığı kapamayıp sadece "haklısınız, biz vatandaşız" demekle yetindim. O noktada bir de çocukluk yaptım: "Vallahi de billahi de dün sabahtan akşama kadar donörümle birlikte test sonucu bekledim burda" diye bağırdım. Bu yemine sonradan çok canım sıkıldı. "Bu kadar küçülmemeliydin be Doğan" dedim kendime. Sinirlenince dişlerim ağzımdan fırlıyor, bağırmasdan önce böyle bir tehlikeyi önlemek için dişlerimi çıkarıp cebime koymuştum. Bu halime de çok canım sıkıldı.

Erkek görevliler "bağırmayın beyefendi, burası hastane" diye güya beni teskin ettiler. Susuştuk. Donörüm oracıkta makineye bağlanmak üzere oturmakta idi. Onbeş dakika kadar bekledik. Beklerken kafama dank etti. Bu hanım beni torpilli sandığı için kızdı bana. Çünkü biz cuma günü bu hanıma, o gün benim hastamı ziyarete gelen bir arkadaşımın tanıdığı çıkan hastane eczacısının selamlarıyla (torpiliyle) gelmiştik Tümüyle bir rastlantıydı bu. Kan bankasına belki ellinci gelişimdi. Beni değilse de hastamı ismen tanımayan kalmamıştı. Yine de işkillendim. Donörüm benden de sinirlidir. İster misin, şimdi kan vermekte iken birden parlasın da "ulan siz bu Doğan Beyi tanımıyor musunuz, o validir, bizim vakfın başkanıdır, çok da iyi bir adamdır, siz kim oluyorsunuz da ona bağırıyorsunuz" diyerek benim öcümü alsın! Torpil denemesi birken iki olur ve ben pirincin taşını bir daha hiç ayıklayamam. Donörümü bir göz işaretiyle dışarı çağırdım. "Sakın bunlara benden bahsetme, ne derlerse eyvallah de"

nasihatında bulundum.

Bu kavga saat 10.30 sularında başlamıştı. Saat 12'ye on kala bir başka hanım bana geldi ve çok yumuşak, tatlı bir ses tonuyla "şanssızlık işte" dedi, "elektrikler bir geliyor bir gidiyor, zaten öğle de oldu, en iyisi siz gidin, yemeğinizi filan yiyin, öğleden sonra gelin." İçten bir itaatkarlıkla "tabii!" dedim. Kafeteryaya gidip çay kahve eşliğinde hamburger yedik. Donörüm makineye saat ikide bağlandı ve saat üçü on geçe çözüldü.

Dahası var: O bağırğan hanım beni bulup haşlamaya başlamazdan on dakika önce servise telefon edip hastamın başındaki refakatçiye de "Söz vermiştiniz, nerde donörleriniz?" diye bağırmış. O garibim de olayı bilmiyor, hastama "Doğan Eniştayi arıyorlar, kan lazımmış ama bulamamış" demiş. Saat üçbuçuğa doğru servise geldiğimde gördüm ki ortalıkta bir heyecandır gidiyor. Eşime bir de bunun hesabını verdim. "Canım, sana lazım olan kan verilmişti ya, o borcun ödenmesini istiyorlar, onunla meşguldüm, borcu ödedim, her şey yolunda, böyle şeyleri kafana takıp da kendini yorma" demek gereğini duydum.

Pazar akşamı, test sonucu çıkmadığı için kan veremedi evlerine üzgün dönmek zorunda kalan iki genç arkadaşına, yönetim biliminin ne can alıcı bir bilim olduğu yolunda ayak üstü kısa bir nutuk çekmiştim. Servis, poliklinik, kan bankası, hastane eczanesi, hastane bünyesindeki genel ve özel laboratuvarlar, vezneler -yani buralarda görevli insanlar- ile "öteki insanlar" -yani hastalar ve hasta sahipleri- arasında bir iletişim, etkileşim, eşgüdüm sağlanamadığı sürece vay haline hastaların demeye getirmişt看.

Bu durumda sağlık elemanı yetiştirmenin, hastane kurmanın ne alemi var?. Daha da özeti: Ortada insan yoksa kimin sağlığından söz ediyorsunuz?

21 Mart 1998

Belirsizliğin acımasızlığı üzerine yazmak istiyorum...

Bilenemez olan, belirsiz olan şey insanı ürkütür, bunalıma sokar. İnsan bilmek ister. Gerekirse, bilemediğini "sanal bilinir", yapar, onu inanç düzeyine taşır. Felsefenin temel sorusu olan "Nedir?" sorusu, bu yüzden, filozoflardan çok, insani güdüler henüz içdiş edilmemiş, "sosyalize" olmamış çocuklar tarafından sorulur.

Benim 1950'lerde alıp "hak" dediğim eğitim sistemi doğa ve toplum yasalarının değişmezliği ilkesi üzerine kuruluydu. Newton yasalarının katı determinizmi insanlığın evrendeki yeri konusunda bir güven duygusu geliştiriyordu. Yani olaylar belli yasalara göre cereyan ediyordu; yani "bilebilirdiniz." İdealist ya da materyalist anlayışınıza bağlı olarak, yasaları Tanrı koymuşsa da mutlu olabilirdiniz, doğa koymuşsa da. Sonuçta yasalar vardı.

1900'lerden itibaren evreni yöneten yasalar üzerine anlatılmış "belirsizlik" kuramlarından haberim ancak 2000'e beş kala, o da şöylesine oldu. Aslında, felsefe düzeyinde "bilinemez"i savunan filozoflar (agnostikler, laedri'ler) Yunan'dan buyana hep olagelmişti. Kant, Comte, Spencer, daha sonra Sartre ve Camus sadece görünenin bilinebileceğini, özün bilinemeyeceğini anlatıyorlardı. Bilinemezcilik, bu felsefi versiyonuyla insanları biraz tedirgin ediyor, hatta zaman zaman bunalıma sokuyordu. Ama bu anlayış, dinsel öğreti ile yine de doğrudan çelişmiyordu. Çünkü özü aramanın başka yolları hala vardı.

Bana "maddenin parçalanamayan en küçük parçasına atom denir" in öğretildiği yıllardan epey önce meğer atom altına da inilmiş ve maddenin atomik yapısının deterministik Newton fiziği ile açıklanamayan bir "rastgeleliğe" tabi olduğu söylenmiş. Buna kuantum kuramı deniyormuş. Max Planck'tan itibaren pek çok fizikçi, matematikçi, biyolog bu kuramı destekleyen kanıtlar ileri sürmüşler.

Hocalarımın Newton fiziğine, Öklit geometrisine bağlılığı yadırganamaz. Çünkü Newton'un deterministik dünya görüşünü altüst eden Einstein bile, son ana kadar kuantum kuramını kabule yanaşmamış. Böyle bir kabul, Tanrının, evreni kurarken değişmez yasalara göre değil, "zar atarak", rastlantılara göre hareket ettiği anlamına gelecekti elbet. Daha da önemlisi, Newton'un klasik

fiziğinden kuantum fiziğine geçiş, demin dediğim gibi, mutlu bir belirlilik fikrinden mutsuzluğa yol açan bir belirsizlik düzeyine geçiş anlamına da geliyordu ve bunu kabul etmek insanlık için çok kolay değildi.

Fizikteki belirsizliğin sosyal alanda da geçerli olduğu söylenmiştir. Çünkü insan hala atom altı evren kadar bile bilinmiyor. Fizikçiler "gözlemcinin yarattığı bir gerçeklik" ten söz ediyorlar. Gözlemcinin, ölçmeye karar verdiği şeyin ölçümü "etkilemesi gerektiğini" söylüyorlar. Kuantum dünyası "tekinsiz" bir dünya. Orada var olan şeyi matematikle belki biraz "evcil" hale getirebiliyorsunuz, yani olayların "olasılık dağılımlarını" bilebiliyorsunuz; ama kendisini asla!..

Sosyal bilimlerin bir süredir bu yaklaşımı benimsediğini biliyorum. Ama yine de, insanda, çocukluğunda başlayıp erişkinliğine doğru sosyalize edile edile bitirilemeyen bir "mutlak olanın arayışı" devam ediyor: Belirsizlik içinde "ille de belirli olan" bir yan bulma, hiç değilse olası dağılımları bilme, bu da mümkün değilse "sanal belirli" olanı yaratma arayışı bu... İnsanın başka türlü yaşaması mümkün değil. Geleneklerden başlayarak tüm yasalar (kanunlar) ve inanç sistemleri (dinler) bu amaca hizmet için oluşmuş. Bunlar, çocuktaki "Nedir?" sorusunun yetişkindeki cevaplarıdır.

Olayı yere, güncele indirelim: Hasta sahibini, hastasını "üç zamandan birisinde" kaybedebileceği bilgisi tatmin etmiyor. Tıp bilimi, bugün ulaştığı noktada, olasılıkları falcı edası dışında kalan bir ciddiyetle ortaya koyabilir; eğer insanlar için var olduğu iddiasında ise, koymak ödevindedir.

Hasta sahibi, eşini dostunu ne zaman yardıma çağırarak? Masraflar için üç günlük mü, üç haftalık mı, üç aylık mı, yoksa üç yıllık mı hesap yapacak? Hasta nasıl ölür? Uyurken mi ölecek, kusarken mi? Kanamalar artınca mı ölüm yakındır, ağrılar artınca mı? Karında su toplanmaya başlaması ile ayakların şişmesi neye delalet eder? Bir hasta ve sahibi için, bu sorulara cevap verememek, tahmin bile edememek ölümden çok daha ağır bir acıdır. Aynı acıyı tıp adamının duymaması için bir neden yoktur.

Daha acısı var: Önünüzdeki üç gün içinde tam kan mı, eritrosit mi, trombosit mi "gerekebileceği", hiç değilse bir ihtimal olarak bilinebilir. Talimat üzere tam kan buldunuz, "bu kalsın, trombosit getir" dediler... "Şu ilaç acil" dediler, uğraştınız, bulup getirdiniz; "konsültasyon

sonucunda bu ilaçtan vazgeçildi, git şu ilacı al" dediler... Bilmiyorlar, belki biliyor da söylemiyorlar. Hasta sahibisiniz, tedbiri siz düşünüyorsunuz; yedekte bulunsun diye test için kan verecek üç donör getiriyorsunuz, "şimdilik gerek yok" diyorlar... Mesai mi bitti, yoksa hastadan ümit mi kesildi? Önceki donörlerinizden birisinde sarılık varmış, kan veremiyor. Adam inatçı, hayır için gelmişti, gidiyor bir başka laboratuvara "temiz kan" raporu getiriyor... Ve bu olaylar bir kez olmuyor, sürekli yineleniyor.

Olasılık dağılımları şöyle dursun, artık "mutlak belirli" sayılabilecek nisbi alanlarda bile belirsizliğe itiliyorsunuz. Bilmeniz mümkün olanı bile bilemiyorsunuz. Sanki, varoluşçu filozoflar gibi, "bir boşluğa atılmışsınız..." Böyle bir duygu, -felsefeyi, psikolojiyi, matematiği, fiziği, biyolojiyi, tıbbi tümüyle dışlayan- sanırım sadece bize has müthiş bir acı, müthiş bir bunalım kaynağıdır.

Yine de umutsuz olmaya mahal yoktur.

Boşluğa atılmışlığı ve bunun yarattığı acıyı bir kader saymıyorum. Varoluşçu felsefedeki bu karamsar tabloyu oldum olası benimsemedim. Sartre'ın Sinekler'inde işlenen "özgürlük yalnızlıktır" tezine de itirazım var. Özgürlük boşluğa atılmış olmaktan kaynaklanmıyor. Özgürlük, boşlukta tutunacağımız epey dal var olduğu için var. O yüzden özgürlük yalnızlık demek değil. İnsanlar, bilinemez olanın doğurduğu yalnızlığı, umutsuzluğu, acıyı gidermek amacıyla tedbirler bulagelmişler. İnançlardan başlayarak, olasılıklara, hatta nisbi bilinenlere dayanma şansımız her zaman var.

Benim hastane örneğim, anlatmak istediklerime cuk oturmayabilir. Üstelik belirsizlik, bilinemezlik, indeterminizm gibi kavramlar aynı çorbanın içinde kaynamayabilirler. Demek istediğimin özeti şudur: Belirsizliklerin egemen olduğu bir evrende bile, küçük dünyamızı düzene sokabiliriz.

"Nisbeten belirli" kılınabilecek iken tümüyle belirsizlik karanlığına ittiğimiz başka alanlar yok mu? Sağlık yine de en sonda ve en "belirli" kalır. Ekonomimiz öyle, siyasetimiz öyle, eğitimimiz öyle, idaremiz, hukuğumuz öyle... Hiç bir yatırımcı, hiç bir siyasetçi, hiç bir eğitimci, hiç bir hak sahibi üç hafta sonrasını göremiyor.

Haa, en uygun örnek (İstanbulda yaşıyoruz ya) trafik. Halk otobüsleri ve minibüsler -yolun tümünün o sabahki yoğunluk haritasını

anında çıkarmış oldukları için- gidecekleri yere her defasında değişik yollardan giderler. Bu onların hakkıdır. Sıkça tekrarlanan birkaç deneyimden sonra, yanlış otobüse bindiğinizi düşünmez, yani belirsizi belirli yapar, sadece nerede inmeniz gerektiği hesabına geçersiniz. Belediye otobüsleri daha bürokrattır. Akıllarına estikçe güzergah değiştiremezler.

Ben öyle sanayim. Meğer onların güzergahları da belli saatler arasında değişmiş. Güya yirmibeş yıldır İstanbul'da yaşıyorum. Yaşamamışım demek ki. Bu sabah, Bostancı'dan kalkıp çevre yolunu izleyerek Üsküdar'a gitmesi ve beni Altunizade'de bırakması gereken otobüs Hasanpaşa'nın dar sokaklarına dalıp, sokakları dönmek için de ileri geri manevra yapmaya kalkışınca şaşırdım. Benim gibi şaşıran dört beş yolcu daha vardı. Ama çoğunluk rahattı. Daha da rahatlatıcısı, yolu şoför de bilmiyordu ve fakat rahat yolcular ona "kaptan burdan sağa döneceksin, Karacaahmet Mezarlığını geçince Zeynep Kamile sapacaksın" diye yol gösteriyorlardı. Marmara Üniversitesi Hastanesine yakın olduğunu sandığım bir durakta indim. Benimle birlikte öbür şaşkınlara da indiler. Durumu otobüste müzakere etmiş, hastaneye gitmek için inmemiz gereken en uygun durağın bu olduğunu bilenlere onaylatmıştık. Ana yola çıkınca çevremi tanıdım. Müthiş bir bilinenle karşı karşıyaydım. Kucağında bebesi ile bir anneyi, iki traşsız delikanlıyı ve ters yönde yürümeye yeltenmiş olan ben yaşlardaki bir ihtiyar teyzeyi peşime takıp, kendilerini, İstanbul'u, İstanbul şöyle dursun Türkiye'yi, Türkiye şurda kalsın dünyayı bildiğim eda ve gururuyla hastaneye götürdüm.

Artık felsefenin ilgi alanında değiliz. Yoksa yenice mi giriyoruz o alana? Neyse...

Aziz Nesin, benim de mensubu olduğum bu toplumun biraz aptalca olduğu mealinde konuşmuş ve büyük tepki toplamıştı. O zaman ne düşündüm anımsamıyorum. Bugün şunu düşünüyorum: Çiçek dürbünündeki desenler gibi dokunur dokunmaz bozulan, yani belirsizliği son raddesine varırmış bulunan, ama o bozulmadan aynı hızla yeni bir düzen kurma becerisini gösterebilen bir toplumun bireyleri aptal sayılamaz.

Ne oldu? Ben belirsizliğin acımasızlığından söz ediyordum, değil mi? Evet!. Sonuç şudur: Belirsizlik acımasızdır! Ama insanı ileri

götüren, yaratıcılığa zorlayan da ne yazık ki galiba odur!

Helal size siyasetçiler, helal size ekonomistler, helal size idareciler, helal size hastane personeli! Biz, zekalarımızı sizin sayenizde bileyiyoruz! Adamsanız, siz de bizim sayemizde bileyin zekalarınızı!...

Hadi yine umutsuzluğa -ya da bir başka tür umuda- döneyim: Zekalarımızı her gün bilemek zorunda kalmasak da pek fena olmaz, değil mi? Dünyaya zeka bilemeye gelmedik ki. Arada bir yemek yiyelim filan yani, n olur?

24 Nisan 1998

Ve bitti... 28 Mart 1998 günü saat 22.20'de -sanki- her şey bitti. 29 Mart günü, ki benim doğum günümdür, son iki saati, son iki haftayı, son iki ayı, son iki yılı, son yirmiyedi yılı, son ellidokuz yılı toprağa gömdüğüm zehabına kapıldım. Gerçi her şey, benim açımdan her şeydi. Herkesin benim her şeyimi her şey olarak algılaması gerekmiyordu.

Cenazeyi hemen defnettik, öyle gerekti. Tüm dostlara haber ulaştıramadım, ama kalan dostlar her şeyi halletti. İsim sayamam ki. Bütün dostlarım benim her şeyimi en az benim kadar her şey saydı. Bana, "Sen evde oturacaksın, bütün işleri (işlemleri) biz yapacağız" dediler. Hafta tatiliydi. Üstelik üniversite sınavlarının yapıldığı bir hafta tatiliydi. Nitekim, trafikten dolayı, mezarlığa biraz geç yetiştim. Sonradan, beni bundan dolayı "Vilayetin kırmızı plakalı arabası ne güne duruyordu" diye suçlayan arkadaşlarım (hayır, bir arkadaşım) da oldu ama önemli değil; her şey çok güzel cereyan etti.

Çeyrek asır öncesinden uzanan dostlar telefonda ağladılar. Ben hiç ağlamadım. Eşime verilen uyuşturuculardan üç adedini çalmış, "hin-i hacette kullanılmak üzere" evime getirmiştım. Doktorlar beni yok sayagaldeği için yapmıştım bunu. İyi de etmişim. İlacı alınca doktorlara benzedim ve kaskatı kesildim. Doktorlardan farklı olarak, ağlayan dostlarımı teselli ettim.

Doktorlar, benim otuz yıllık dostlarıma benzeme cesaretini gösteremiyorlardı. Onlar, ölmesi ihtimali en yüksek kişiyi hemen kestiriyor, onun çevresinde "tepkisiz" toplanıp "tepkisiz" ayrılabiliyorlardı. Ölmesi ihtimali -şimdilik- daha az görünen kişileri "görevleri gereği" yok sayabiliyorlardı.

Gerçi son onbeş gün içinde tanıdığımız bir doktor ayrık otları içinde nasılsa açabilmiş bir çiçektir. Ona, sözlü teşekkürümün dışında, sonradan bir de yazılı teşekkür mesajı gönderdim. "Hastanede müthiş bir yönetim boşluğu ve inanılmaz bir insan ilişkileri zafiyeti var; o ortamda sizi tanımış olmayı gerçek bir mucize sayıyorum" dedim. Düşünebiliyor musunuz, O, odaya girerken bizlere "günaydın" ya da "iyi akşamlar" diyordu. Sonra eşimin yanına oturuyor, onunla örneğin çiçeklerden, örneğin değil, eşimin çiçek sevdiğini bilerek çiçeklerden konuşuyordu. Ayrılırken ellerimizi sıkıyordu. Son gün, koridorda "bitti değil mi?" dedim; ellerini "evet" anlamına iki yana açtı. O büyük insanı izleyeceğim.

Hayatın bir kesimi üstümüze basa basa geçti. Neremize basacağını, neremizi daha çok acıtacağını az çok tahmin edebilseydik, gücümüz artardı. Hastaneyi, yenik ordunun askerleri gibi boynumuz bükük terkettiğimiz gece, savaş alanında sadece bir ölü değil, değeri bir milyara yakın ilaç da bıraktık. Çoğu pahalı ithal ilaçlardı. Aldırılıp kullanılmamışlardı. Üzerimizde bir deneme yapılıyordu. Bunu biliyor, yine de seyirtip getiriyordum ilaçları. Bunu doktorlar da biliyordu. Trombosit dediklerinde trombosit, hayır olmadı eritrosit olacaktı dediklerinde eritrosit, bu da olmadı tam kan, eyvallah, şu şu şu ilaçlar, amenna! Ben memurdum, paramı devlet veriyordu, ayrıca valiydim, bulunmaz şeyleri bulma şansım vardı. Resmen kullanılıyordum. Ama getirdiğim koli koli ilaçlar kullanılmıyordu. "Şimdilik bunu kullanmaktan vazgeçti hoca" diyordu bir genç asistan, bitiyordu benim mutluluğum. En azından kendi örneğim açısından söylüyorum, dedikodulara kesinkes inanmıyordum, kullanılmayan ilaçları alıp satmıyorlardı. Belki, memur olmadığı için o ilaçları alamayan bir başka hastaya kullanıyorlardı, belki o arada miadları dolduğu için çöpe atıyorlardı. Ama canım buna da yanıyordu.

Aslında canı acıyan devlet olmalıydı. İnsanını düşünmezdi de parasını düşünmeliydi. Paranın önemli bir bölümünü o veriyordu çünkü. Ama o farkında bile değildi olup bitenin. "Ölen ölür, kalan canlar bizim" bile diyemiyordu. Bense, hastamla birlikte bir de devlete üzülüyordum. Hadi biz vatandaşlık, canımızın yandığını bilir de konuşamazdık; alışkındık suskunluğa; ama devlet canının nerede yandığını bile bilemez haldeydi, öylesine duyarsızdı, öylesine ölüydü.

Böylesi bir devlete, dost acı söyler misalince, -şathiye yapıp işin içine Allahı da katarak- küfrettiğim de oluyordu. Bu kez doğrudan vatan haini ve dinsiz olarak suçlanmıyacaksam bile vatan hainleri ve dinsizlerle aynı düzeyde algılanan bir "eski solcu" olup çıkıvereceğimi çok iyi biliyordum.

Neyse, bu kadar ağlama yeter. Ölüm hoş bir olay değildir, bu bilinir. İnsanlar, doktorlara rağmen, -belki onlar sayesinde, bilemem- ölümü hoş gösterecek inanç sistemleri de geliştirmiştir. O sistemlerden birisine "salık" değilseniz işiniz epey zordur. Ben, "dostlar" inanç sistemini ciddiye aldığım için mutluyum. Dostlarımla ve dostlarımla ilk kez tanıdığım dostlarımla koşuşturmalarını, ben de insansam, nasıl unutabilirim? Onları yazmak için romancı olmak gerek. Bense sadece günlükçü olmaya özenebiliyorum.

Bize mi yanlış okuttular? Bize "önleyici kolluk" ve önleyici tababet" diye dersler okuttular. Şu: Devletin varoluş amaçlarından bir tanesi, hırsız malı çalmadan, caniyi adam öldürmeden önce "enterne" etmektir. Ve hastayı hasta olmadan önce yakalamak! Efendim, lafın gelişi olarak, yani "klişesi" olarak bunlar hala söyleniyor, öğretiliyor. Artık ezberledik; erken teşhis kanseri önler! Biz bunu yaptık. Yapmadıysak, yüzümüze söyleyin. Hadi siz değil de biz atlادık, o zaman şimdi yaptığınız (yapmadığınız) işin adını koyun. Kimseden öğ alacak değiliz. Allah verdi Allah aldı der geçeriz. Ama lütfen konuşun. Yani doktorluğu bilmiyorsanız insan olmayı bilin; günaydına bir günaydınla cevap verin; sizden artık tıbbı ilişkin bir medet bekleyen kalmadı ki! Ölüm bekliyorduk ölüm! Ölecek olanın yanına tüm ailesini, evet hatta dostlarını da mı katmak zorundaydınız?

Bu da bir tercihtir gerçi. Hasta demek, başka şeyliğini bilemem, doktora iş demektir. Genç doktorları tanıdım. Böylesi bir ticari çirkinlikten fersah fersah uzaktalar. Onları kutsuyorum. Onların tek hatası, tıbbı dünyanın merkezine, hocalarını da tıbbın merkezine oturtuyor oluşları. Gençlere sesleniyorum: Lütfen kendiniz olun! Lütfen insan olun! Çünkü analarınızdan doğduğunuzda insandınız. Tıp fakültesini, arkasından uzmanlık sınavını kazanınca kendinizi insanüstü bir varlık saydınız. Siz insanüstü olunca hocalarınız daha daha insanüstü sayıldı. Dünyayı böyle algıladığınız için hasta ve hasta yakını küçüldü de küçüldü gözünüzde. Hocanızı, tamam sevin, bilgisini

sevin; ama daha önce hastanızı sevin! Hocaya askerce itaatin adının doktorluk olmadığını bilin. Benimki hamamda türkü çağırmak, biliyorum. Sistem hastaya değil hocaya itaat etmenizi gerektiriyor. Yoksa uzmanlık diploması alamazsınız. Bizim meslekte de öyledir. Kaymakamken valiye, valiyken bakana gözünün üstünde kaşın var de de göreyim seni deyin bana. Ne yapalım, işler zordur bu ülkede. Bunu bildiğim için ben sizden çok şey istemedim. Tatlı dil güler yüz istedim, hepsi bu.

Bir nokta daha: İnsan hastalıkları hayvan hastalıklarından farklıdır. Gerçi bundan da çok emin değilim. Belki hayvanlarda, hatta bitkilerde, kimbilir ola ki taşlarda bile adına "psikoloji" dediğimiz bir disiplinle incelenmesi gereken bir özellik vardır. Neyse, biz şimdilik insanlara has sayalım o disiplini. Bu bilinmeli. Yani, bir doktorun "Ben kadın doğumcuyum" deyip kendisini rahime hapsetmesi, "Ben ürologum" deyip sadece o çevrede gezinmesi, "Ben kardiyologum" deyip kalpte olup bitenle oyalanması kadar "insani tıbbı aleyhtar" bir başka yanlış düşünülemez. İnsanlarda, örneğin mide kalpte, kulak bağırsakta, göz rahimde, ciğer sağ bacakta bitebilir. "Efendim bunu da biliyoruz, konsültasyon mekanizmasını bunun için icad ettik" denmesin. Konsültasyon mekanik bir işlemdir. Yani birbirinden tümüyle kopuk işlemlerin (özel uzmanlık alanlarının) birbirine eklenmesi işlemidir. Oysa insan doğası gereği bir bütündür ve bu nedenle birbirinden kopuk işlemleri tek tek algılayıp bütüne maletme konusunda zorlanır. Her insan tektir. Her ciğer, her böbrek, her mide, her kalp, her kol... (beyin şimdilik dursun) "bir tek insana" aittir. İnsanı, otomobil, hadi diyelim ki bilgisayar onarır gibi onaramazsınız. Bu anlamıyla, her telden çalmak zorunda bulunan pratisyen hekimlik bence asıl hekimliktir; kendi alanında derinleşmesi gerekir, o başka; sistem ve parasal getiri buna müsait değil, o da başka...

İş i zora soktum. Olay buysa, ben hastaneye "hasta" sıfatıyla değil, "insan" sıfatıyla yatmak isterim. Bu mümkün görünmüyorsa, ne doktorları, ne kızımı, ne dostlarımı sıkıntıya sokar, inşallah hemen ölürüm.

Eşim ölmek için çok direndi. Bana öyle geliyor ki, bu koşullarda, ölmek için direnseydi biraz daha fazla yaşardı.

"Ben Valiyken Bunu Bilmiyordum"

altKitap: Bir Hasta sahibinin Hastane Günlüğü'nde, bunun çok daha kapsamlı bir yazma sürecinin küçük bir parçası olduğundan bahsediyorsunuz. Aslında yazı sizin için bir serüvendi ve idarecilik deneyiminizle birleşip böyle bir şey mi çıktı ortaya yoksa sadece bir kayıt tutma arzusu muydu?

Doğan Pazarcıklı: Kayıt tutma arzusu: ortaokul, lise çağlarında da benim bir günlüğüm vardı. O gizliydi tabii, genç kızlar yaparlar ya hani kilit altında tutarlar; benimki kilit altında değildi ama gizliydi, işte o zamanki hocalarıma olan aşklarımı yazıyordum, sonra bıraktım onu. Kaymakam olduktan sonra ilçelerde çok ilginç şeyler yaşamaya başladım; bunları unuturum günün birinde herhalde dedim ve onları yazmaya başladım ama düzenli gitmedi. Yani bazen öyle oluyordu ki altı yedi ay hiçbir şey yazmıyorum ondan sonra üç gün otuz sayfa yazıyorum, hoşuma gitmedi. 1985-86 yıllarında, özel sektöre geçtikten sonra, oradaki yönetim olgusu çarptı beni doğrusu. Hep devlet içinde yetişmişim, yönetim olgusunu hep orada görmüşüm. Yönetim bilimi her yerde aynıdır diye öğretirler; özel sektörde de öyledir, kamuda da öyledir derler. Bu böyle değilmiş gibi geldi, değişik şeyler gördüm. O zaman biraz hızlandı yazmalarım, sonra bir ara baktım öteden beri yazdıklarım, hep devletten bahsediyorum, hep yönetimden bahsediyorum. Yani bugün şu oldu, bu oldu, annem geldi, arkadaşım hasta oldu diyen normal bir günlük değil de sokaktaki bir haber üzerine, televizyondaki bir haber üzerine, bir devlet büyüğünün sözü üzerine bir şeyler yazmaya başlamışım. Madem böyle gidiyor, hep bu çerçevede devam edeyim diye düşündüm, 89'dan 99 sonuna kadar, 2000 başına kadar o çerçevede yazdım ve sürekli yazdım. Aslında o, bin sayfa filan oldu, o notlar; sonra attım bir takım şeyleri, gereksiz gördüm, attım. Bilgisayarda duruyor onlar. 400 sayfaya indirdim.

altKitap: Gereksiz gördüm dediğiniz kısımlar neyi içeriyordu?

Doğan Pazarcıklı: Bazen kişisel, doğrudan benimle ilgili filan sorunlar vardı. İşte eşimle yaptığım kavgayı yazmışım mesela; onlar duruyor ama bir başkasının okumasına gerek yoktu onları.

altKitap: Dört yüz sayfaya indirdiğimize ve okunmasını istemediğiniz kısımları çıkardığınıza göre bunların yayınlanması isteği oluşmuş muydu kafanızda?

Doğan Pazarcıklı: Evet, doğrusu evet, birileri okusun istedim madem yazıyorum; üstelik benim bir tezim var, pek çok arkadaşım da tartıştım bunu, çoğu kabul etmiyor, size de çok hızlı anlatamam tabii: belli bir ahlak anlayışım var, belli bir din anlayışım var doğrusu, belli bir yönetim anlayışım var ve şimdiki anlayışları benimsemiyorum. Onun için 'Müslüman değilim ben' diyorum, onun için 'Türk değilim ben' diyorum, 'Mülkiyeli değilim ben' diyorum. Bunu kestirmeden söyleyince de tepki alıyorum. Aslında uzun boylu işlemeye çalıştığım konu buydu benim, yapabildim mi bilmiyorum. O kitabın adı da şu, onu da söyleyeyim, oradan daha iyi bir yere gidebiliriz: *Türklerin Tanrısı: Devlet*. Ben Türkiye'nin sorunlarının devlet ve yönetim ideolojisi kaynaklı olduğunu düşünüyorum. Devletin sahibi olunması veya olunmaması halleri insanları başka türlü düşündürüyor diye düşünüyorum. Yani Ecevit -diğerleri de tabii- muhalefetteyken başka türlü konuşur, hükümete gelince -hükümetle devleti özdeş tutmak da sorun tabii- başka türlü konuşmaya başlar. Türkiye'deyken başka konuşulur, Avrupa'ya gidince başka.

altKitap: Peki özel sektördeki deneyiminiz, özel sektörün bu sorunlardan bağımsız olduğunu mu gösterdi size?

Doğan Pazarcıklı: Hayır, orada da aynı yönetim anlayışının egemen olduğunu gördüm, orada da patron egemenliği, aynı yönetim anlayışı. Baba evini öyle yönetiyor, vakıf başkanı derneği öyle yönetiyor, dernek başkanı derneği öyle yönetiyor, hükümet başkanı hükümeti öyle yönetiyor, şirket genel müdürü şirketi aynı yönetim mantığıyla yönetiyor.

altKitap: Bu bir tür rasyonalite eksikliği mi yoksa çarpıtılmış bir başka rasyonalite mi?

Doğan Pazarcıklı: Ben buna devlet diyorum işte. Türk devleti Orta Asya'dan beri böyle. Nizamülmülk'ün Siyasetnamesi'nden bu yana uzanan anlayış. Devlete kafa tutamazsın, şeriatın kestiği parmak acımaz, bir ara bu tür değişimleri topluyordum. Özal'ı hiç sevmedim, ama belki askeri, pijamayla teftiş ederken... "Benim memurum işini bilir" derken... Bunlar çok kötü laflar; belki de devleti dejenere etmek istiyordu. Yönetim bilimciler bazen, bürokrasinin çok egemen olduğu toplumlarda siyasal gelişme zorlanır derler. Bürokrasi toplumsal ve siyasal gelişmenin önünün tıkar. Dolayısıyla bürokrasiyi dejenere etmek lazımdır. Özal'ın bilinçli ya da bilinçsiz yapmaya çalıştığı buydu.

altKitap: Sizin kişisel deneyiminize dönersek. Çok zor bir yerden konuşuyorsunuz. Hem siz devleti temsil eden bir makamda görev yapan, bu çarpıklıkları yaşayan biri olarak hem bir birey olarak tanımladığınız sivil toplum-ilişkisi içinde varolmaya çalışan bir birey olarak yaşamışsınız. Bir taraftan da haksızlığa uğramış bir birey olarak. Yani iki yerden konuşuyorsunuz ama gene de bir tutarlılığı korumayı, o bölünmenin içinden bir bütün olarak çıkmayı başarmışsınız. Referansınız neydi? İnsan ancak bir şeyler umut ederek yapabilir bunu. Bir defa yazmak bir şeylerin düzeleceğine dair bir umuttur, sizi ayakta tutan neydi?

Doğan Pazarcıklı: Tam cevap olur mu bilmiyorum ama ben çok az konuşan bir insanım; şimdi böyle konuştuğuma bakmayın yani dinleyen insan bulunca konuşuyorum ama bugüne kadar nedense bulamadım ya da bana öyle geldi. Hiç konuşmazdım. Beni böyle konuşurken gören yakınlarım ve eskiden beri tanıyanlar şaşıyorlar, şaşırlar. Konuşamadığım için yazdım diye düşünüyorum. Arkadaşlarımla da çok ciddi şeyler konuşamıyorum; işte bekar da olduğum için iki üç akşamda bir buluşup kafa çekeriz ama hiç bu konuları konuşamayız, dinlemezler. Suçlamıyorum ama, böyle. Benim asıl notlarım şöyle başlıyor: "Kitap okumanın yasak olduğu memlekette kitap yazmanın ne alemi var?". Ama ben kendim için yazdım, hala da yazıyorum, yazmadan duramıyorum. Büyük yazarlar öyle diyorlar lütfen yanlış anlamayın, böyle bir şey değil, konuşamayınca yazıyorum. Yayınlanmasını da başlangıçta hiç düşünmedim. Bittikten sonra, bir soru attığımı düşündüm ortaya: bu devlet ideolojisi Tanrı gibi bir şey, bu niye böyle? Ben böyle deyince arkadaşlarımla büyük bir kısmı, Atatürk düşmanı bellediler beni. Anlatamazsınız, ben Atatürk sevgisiyle büyüdüm ama ben Kemalist değilim. Eskiden adı Yeni Osmanlıcılıktı, İttihat ve Terakki idi, Kemalizm adı sonradan Atatürk'ü kullanmak üzere kondu.

altKitap: Bu notların arasından Hastane Günlüğü'nü seçmenizde bir sebep var mıydı yoksa öylesine, kendiliğinden mi gelişti?

Doğan Pazarcıklı: Eşim kanserdi, iki yıl sürekli hastanelere taşındık. O günlerde yazdığım günlükler, 1996'dan 98'e kadar günlüğü şöyle bir taradım bir gün, baktım son 70 sayfa yazdıysam o dönemde, bunun 50-60 sayfası hastaneyle ilgili; günlüğün bütünlüğünü bozar gibi oldu, öyle çektim. Bu da başlı başına bir şey olabilir dedim kendime. Tabii ben o zaman da konuşamıyordum, eşim hastayken, bütün işleri kendim yapmaya çalıştım, kimseden yardım istemedim ve kimse de bilmedi, anlamadı sıkıntıları, ben

anlatmadığım için. Hiç değilse sonradan bazıları okur da Doğan ne günler geçirmiş der diye de düşündüm.

altKitap: Günlüğün bir yerinde köylü olmamanın acısını çektim diyorsunuz, bu çok ilginç geldi... Kentli olmanın getirdiği yalnızlıkla ilgili.

Doğan Pazarcıklı: Evet, kent kültürü-köy kültürü... Hastaneye köylüler geliyorlar, bütün aile orada. Ben tek başıma kan peşindeyim, ilaç peşindeyim; onlar çok daha rahat hallediyorlardı işlerini, işte bir delikanlı gidiyor kan buluyor, zaten sıralanmış herkes kan vermeye hazır. Şehirliyer yalnız. İbn-i Haldun'da vardı bedevilik kültürüyle ilgili: şehir bu tür mekanizmaları yaratmak zorunda, bizde şehirler de köylü olduğu için şehirde yaşayan insan yalnız kalıyor. Halbuki köy kültürü böyle cümbür cemaat gidiyorsa hastaneye, şehirli de başka düzenekler ya da dernekler aracılığıyla girmeli: Doğan orada mı, işte Mülkiyeliler Vakfı koşturmalı veya Türk İdareciler Derneği koşturmalı. Bu mekanizmaları da kuramamış şehir kültürü.

altKitap: Mülkiye gibi, bu ülkenin kaderinde çok etkili olmuş bir kurumdan geliyorsunuz. Oradan mezun olduğunuz anda düşündükleriniz, hissettiklerinizle bugünküler arasında fark var mı?

Doğan Pazarcıklı: Çok. Hatta valiliğime kadar, belli bir çizgi gitti. Galiba asıl özel sektörde değiştim ben. Devletin dışından devleti görmeye başladım. Devletin içindeyken ben de onlar gibiydim. Şimdi eleştiriyorum ya o insanları, aynı onlar gibiydim. Bugün bana görev verseler gene aynı olurdu. Bunu anlatmaya çalışıyorum. Orada başka bir şeysiniz siz. Bunun dışına çıkınca ancak görebildim, o zaman hiç itirazım yoktu. Ben de eleştirdiğim insanlardan biriydim: ben de muhtarları dövüyordum, birisi beni kızdırdığı zaman al şunu nezarete diyordum falan filan. İtiraf edeyim çok yapmadım bunu, öbür arkadaşlarım kadar yapmadım ama sıkışırsam yapabileceğimi biliyordum en azından, bu yetkiyle donanmıştım. Dışarı çıktıktan sonra insan olmak, vatandaş olmak ne kadar zormuş: bilmem işte bir kuyrukta bilet almak, bankada sıra beklemek, geçen gün bir arkadaşına söyledim, otelden yer ayırtılacak, dedim ben bilemiyorum böyle şeyleri, otelden yer hiç ayırtmadım ki. Birisine söyledim olurdu; ya lütfen hallediver şunu. Bir ayrı kişilik yani.

altKitap: Ama başka mekanizmalarla bunu bastırmadan, yüzleşmeyi seçmişsiniz.

Doğan Pazarcıklı: Cenazede bile arkadaşlarım dediler. Ben cenazeye geç gittim, niye vilayetten araba istemedin, böyle şey olur mu, ayıp olmadı mı şimdi, dediler. Arkadaşlarım emekliyken de bunu yapıyorlar, hatta benim gibi

res'en emekli edilmişler de vali rolü oynamaya devam ediyorlar. Benim idareci olmayan arkadaşlarım da hep şikayet ediyorlar: senin bize bir hizmetin olmuyor, mum dibine ışık vermiyor, bak yeğenin işsiz, şuna bir iş bul veya bizim arabayı çaldılar, polise bir telefon et, şunu bir takip etsinler. Bunları yapamıyorum ben, hala yapamıyorum., elim ayağım titriyor devletle karşı karşıya geleceğim diye.

altKitap: O halde emekli edilmek sizin için bir kopuş oldu.

Doğan Pazarcıklı: Evet, çok da iyi oldu. Sonradan ben şunu savunur oldum: vallilik yapacak bütün insanları üç sene beş sene ayırın meslekten özel sektörde yöneticilik yaptırın, ondan sonra tekrar alın bakın neler gelecek, nasıl bir cevvaliyet gelecek. Ben Van'da bir sürü fabrika kapattım, şimdi utanıyorum, işte çevreyi kirletiyorsun, iş kanununa uymuyorsun gibi klasik şeyler yüzünden. Şimdi düşünüyorum da, adamlar can havliyle çalışıyor orada, un fabrikası, akü fabrikası, orada üç tane adam ekmek yiyor. Git daha derli toplu bir şeyler öner adama, yardımcı ol, işine devam etsin. Üretim izni almak için saatlerce koştursun sonra 25-30 yaşlarında bir memur hanım "E beyfendi bu devlet size mi hizmet edecek?" desin... Bu laf söylendi bana. Kıpırmızı olursunuz, vatan haini durumuna düşersiniz... Yahu üç milyarlık bir şey bu, örnek mal getirip üretmeye çalışacağız, bunu ben cebime de koysam geçiririm. Efendim ithali yasak, Özal dönemi herşey serbest, o unutulmuş, bir kapı kolu bu. Anlatamıyorsunuz, "Efendim devleti biz koruyacağız" dedi o genç hanım. "Bırakın böyle şeyleri ithal etmeyin, bu da Türkiye'de yapılsın", "Hanımefendi biz de yapmak için getirtiyoruz zaten" dedim "Ben devletimi sattırmam" falan diye bağırды. Ben valiyken bunu bilmiyordum...

altkitap: Doğan Pazarcıklı'nın söyleyecekleri bunlarla bitmiyor. O, hem kendisiyle hem içinde yaşadığı toplumla hesaplaşmaya devam ediyor; hepimizin çok geç olmadan yapması gerektiği gibi.
